

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

12.02 – МКР. 1613 «С» 2024.09.19. 010. ПЗ

ПОНОМАРЕНКА ІВАНА ОЛЕКСАНДРОВИЧА

2024 р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ННІ неперервної освіти і туризму

УДК 351:624

ПОГОДЖЕНО

Директор

ННІ неперервної освіти і туризму

_____ **Іван ГРИЦЕНКО**

(підпис)

« _____ » _____ 2024 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри менеджменту

ім. проф. Й. С. Завадського

_____ **Тетяна БАЛАНОВСЬКА**

(підпис)

« _____ » _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Державне регулювання розвитку будівельної галузі»

Спеціальність **281 «Публічне управління та адміністрування»**

Освітня програма **«Публічне управління та адміністрування»**

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

д. держ.упр., доцент

_____ **Оксана ЄВСЮКОВА**

(підпис)

Керівник магістерської

кваліфікаційної роботи

к.е.н., доцент

_____ **Кристина ДРАМАРЕЦЬКА**

(підпис)

Виконав

_____ **Іван ПОНОМАРЕНКО**

(підпис)

КИЇВ – 2024

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ННІ неперервної освіти і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри менеджменту

ім. проф. Й. С. Завадського

к.е.н, професор _____ Тетяна БАЛАНОВСЬКА

«02» квітня 2024 р.

**ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТУ**

Пономаренку Івану Олександровичу

Спеціальність **281 «Публічне управління та адміністрування»**

Освітня програма **«Публічне управління та адміністрування»**

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: **«Державне регулювання розвитку будівельної галузі»**

затверджена наказом ректора НУБіП України від 19.09.2024 р. № 1613 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____
2024.11.07

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: 1) нормативно-правові акти України; 2) вітчизняні та зарубіжні інформаційні джерела; 3) статистична звітність Державної служби статистики України; 4) матеріали Міністерства розвитку громад та територій України.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні основи державного регулювання розвитку будівельної галузі.

2. Діагностика державного регулювання розвитку будівельної галузі.

3. Напрями удосконалення державного регулювання розвитку будівельної галузі.

Дата видачі завдання «02» квітня 2024 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ **Кристина ДРАМАРЕЦЬКА**
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____ **Іван ПОНОМАРЕНКО**
(підпис)

РЕФЕРАТ

Пономаренко І. О. Державне регулювання розвитку будівельної галузі: магістер. кваліф. робота : спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» / Іван Олександрович Пономаренко; НУБіП України: кафедра менеджменту ім. проф. Й. С. Завадського; керівник К. П. Драмарецька, к.е.н., доц. - Київ, 2024.- 76 с.

Анотація. Висвітлено теоретичні та практичні основи державного регулювання розвитку будівельної галузі. Розкрито суть та значення будівельної галузі в системі економіки України. Викладено аспекти організаційно-правового державного регулювання будівельної галузі. Представлено особливості державного регулювання будівельної галузі у країнах Європейського Союзу. Проведено діагностику державного регулювання розвитку будівельної галузі. Здійснено аналіз чинників впливу на розвиток будівництва. Проаналізовано державну підтримку будівельної галузі. Представлено напрями удосконалення державного регулювання розвитку будівельної галузі, зокрема заходи державної підтримки підприємств будівельної галузі, державно-приватного партнерства як інструменту розвитку будівельної галузі та адміністративно-правового регулювання будівельної галузі через впровадження єдиної державної електронної системи.

Ключові слова: державне регулювання, розвиток, будівельна галузь, управління, організація діяльності, будівництво, державно-приватне партнерство, єдина державна електронна система.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ.....	8
1.1. Суть та значення будівельної галузі в системі економіки України.....	8
1.2. Організаційно-правові аспекти державного регулювання будівельної галузі.....	15
1.3. Особливості державного регулювання будівельної галузі у країнах Європейського Союзу.....	22
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ.....	30
2.1. Загальна характеристика будівельної галузі	30
2.2. Аналіз чинників впливу на розвиток будівництва	35
2.3. Державне фінансування будівельної галузі	42
Висновки до розділу 2.....	47
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ.....	49
3.1. Заходи державної підтримки підприємств будівельної галузі	49
3.2. Державно-приватне партнерство як інструмент розвитку будівельної галузі.....	55
3.3. Адміністративно-правове регулювання будівельної галузі через впровадження Єдиної державної електронної системи	60
Висновки до розділу 3.....	65
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ВСТУП

Актуальність теми. Будівельна галузь є одним із провідних видів економічної діяльності, окрім того, що вона формує значну кількість робочих місць, також знаходиться у тісних виробничих відносинах з більшістю ланок народного господарства. Притаманні їй особливості обумовлюють високу інерційність у функціонуванні цієї галузі та окремих підприємств; зумовлюють повільний процес змін та трансформацій. Найочевидніше це проявляється в сучасних умовах розгортання економічних, політичних та фінансових криз. При цьому зміни, що відбуваються у будівельній галузі, проявляються гостріше і протяжніше у часі, ніж у інших галузях народного господарства. Саме це й актуалізує науковий пошук способів підвищення ефективності державного регулювання розвитку будівельної галузі.

Питання державного регулювання розвитку будівельної галузі розкриваються у працях науковців, зокрема: Антонова Л. В., Бібіка Н. В., Власенка І. М., Дмитренка В. І., Іванова С. В., Пинди Ю. В., Серьогіної Н. В., Шандрика В. та ін. Значна кількість публікацій вказують на важливість питання державного регулювання розвитку будівельної галузі. Аналіз наукових праць, присвячених теоретичним і практичним аспектам державного регулювання розвитку будівельної галузі, підтверджує актуальність вибраної теми дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо державного регулювання розвитку будівельної галузі. Відповідно до мети визначені завдання дослідження:

- розкрити суть та значення будівельної галузі;
- навести організаційно-правові аспекти державного регулювання будівельної галузі;
- охарактеризувати особливості державного регулювання будівельної галузі у країнах Європейського Союзу;
- проаналізувати чинники впливу на розвиток будівництва;

- розкрити особливості державної підтримки будівельної галузі;
- запропонувати заходи державної підтримки підприємств будівельної галузі;
- надати пропозиції щодо державно-приватного партнерства як інструменту розвитку будівельної галузі;
- навести особливості адміністративно-правового регулювання будівельної галузі через впровадження єдиної державної електронної системи.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання розвитку будівельної галузі.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні аспекти державного регулювання розвитку будівельної галузі.

Методи дослідження. Методологічною основою магістерської кваліфікаційної роботи є діалектичний метод наукового пізнання, системний та комплексний підходи, наукові праці, розробки вітчизняних та зарубіжних науковців. Для реалізації поставлених завдань у магістерській кваліфікаційній роботі було використано такі методи дослідження: табличний і графічний - для аналізу та відображення інформації; абстрактно-логічний та синтезу - для уточнення визначень категоріального інструментарію теми дослідження; дедукції - для побудови структури роботи в логічному порядку та вивчення предмета дослідження загалом, взаємозалежності та єдності окремих складових його частин; індукції - для формування висновків проведеного дослідження та інші.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України; вітчизняні і зарубіжні інформаційні джерела; статистична звітність Державної служби статистики України; матеріали Міністерства розвитку громад та територій України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у формуванні рекомендацій і пропозицій, орієнтованих на удосконалення державного регулювання розвитку будівельної галузі.

Структура роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається із

вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

Зміст магістерської кваліфікаційної роботи викладено на 76 сторінках друкованого тексту, містить 10 таблиць і 14 рисунків. Список використаних джерел включає 65 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

1.1. Суть та значення будівельної галузі в системі економіки України

Будівництво – одна з найдавніших і важливих сфер матеріального виробництва України, яка впливає на науково-технічний прогрес та інші складові матеріального виробництва. Розвиток будівельної галузі на території України тісно пов'язаний з історичними умовами становлення національної економіки, що відповідним чином позначились на специфіці діяльності будівельних підприємств та організацій, а також на особливостях управління цим видом діяльності [58, с. 9].

Будівельна галузь України є однією з найбільших бюджетних, а також стратегічно важливих для розвитку економіки та соціальної інфраструктури країни. Зараз ситуація в будівництві є нестійкою, що зумовлює певні вагання в результатах діяльності будівельних компаній. Це важливо для всіх галузей економіки країни [55].

Квасніцька О. О. зазначає, що в перехідний період української економіки відбулася реорганізація та трансформація видів господарської діяльності, секторів, галузей економіки. На початку трансформаційного періоду існувала будівельна галузь в межах видів діяльності, сутність якої полягала у введенні в дію нових, та реконструкції, ремонту, розширення та технічного переозброєння діючих об'єктів невиконавчого і виконавчого призначення. Таке визначення будівельної галузі є звуженим, як для галузі, що на сьогодні не дозволяє вказати її відмінності від будівельної діяльності як різновиду господарської діяльності, який призводить до підмінюванні цих понять і не відповідає академічному науковому погляду.

В економіці держави будівельна галузь займає одне з основних місць та є сукупністю організацій, які характеризуються єдністю економічного призначення продукції, яка виробляється для функціонування всіх галузей національної економіки держави, забезпечення соціально-культурних, побутових потреб

населення, однорідністю матеріалів, що застосовуються, спільністю технологічної бази і технологічних процесів, специфічними умовами праці, особливим професійним складом кадрів [12, с. 414].

Галузь будівництва об'єднує діяльність загальнобудівельних і спеціалізованих організацій, проектно-дослідницьких і науково-дослідних організацій, підприємств будіндустрії у складі будівельних об'єднань, а також організацій, що виконують будівельно-монтажні роботи господарським способом. Вживане нині поняття «будівельна галузь» є сукупністю галузей, виробництв і організацій, що характеризуються тісними стійкими економічними, організаційними, технічними і технологічними зв'язками в отриманні кінцевого результату – забезпеченні виробництва основних фондів народного господарства. Такий підхід до визначення будівельної галузі дозволяє зробити висновок про включення в її структуру відповідного виду господарської діяльності – будівельну діяльність [12, с. 415].

Прогрес у розвитку людської цивілізації тісно взаємопов'язаний з функціонуванням будівельної галузі. Для забезпечення оперативного соціально-економічного розвитку країни і уникнення кризи будь-яка держава має приділяти значну увагу контролю за діяльністю будівельної галузі. За рівнем та якістю споруджених будівель (пірамід, храмів, театрів, стадіонів, каналів, автошляхів, торгових центрів, хмарочосів, житлових кварталів) можна судити про досягнення державних утворень кілька тисячоліть тому і сьогодні. Швидкий розвиток будівельної галузі тягне за собою ланцюжок інших галузей, що позитивно впливає на стан економіки в цілому, вирішуючи проблеми економічного та соціального значення. Важливість розвитку будівельної галузі полягає в тому, що будівництво взаємопов'язане майже з усіма галузями економіки, оскільки воно, з одного боку, є виробником і постачальником основних фондів для всіх галузей економіки, а з іншої – споживачі багатьох [8, с. 147].

В національній економіці роль будівельної галузі визначається тим, що будівельна продукція є основою економічного зростання держави. Економічне зростання є основною метою економічної політики будь-якої сучасної держави.

Рушійною силою ринкового механізму залишається наявність попиту і пропозиції. Умовою економічного зростання є розширене відтворення, яке неможливо без додаткових інвестицій і будівництва нових виробничих потужностей та об'єктів. Держава регулює та встановлює інституційні залежності суб'єктів будівельної галузі і його інфраструктури на основі податкових зобов'язань, антимонопольних заходів, субвенцій, амортизаційних відрахувань і т.д. [8, с. 148].

Будівництво – це галузь матеріального виробництва, що охоплює великий спектр виробничих процесів. У Міжнародній Конвенції про безпеку та гігієну праці у будівництві наведена детальна характеристика терміну «будівництво», відповідно до якої «будівництво» охоплює [8, с. 148]:

1) будівельні роботи, серед них земляні роботи та спорудження, конструктивні зміни, капітальний і поточний ремонти, реставраційні роботи та знесення усіх видів будинків чи будівель;

2) монтаж і демонтаж будов та конструкцій з елементів заводського виробництва та виробництво збірних елементів на будівельному майданчику;

3) цивільне будівництво, куди входять земляні роботи й спорудження, конструктивні зміни, капітальний і поточний ремонти й знесення, наприклад, аеропортів, доків, внутрішніх водяних шляхів, гаваней, гребель, захисних споруд на берегах річок і морів та поблизу зон обвалів, автомобільних доріг і шосе, залізниць, мостів, тунелів, віадуків та об'єктів, пов'язаних з наданням послуг, таких, як комунікації, дренаж, каналізація, водопостачання та енергопостачання [14].

Дмитренко В. І. пропонує комплексне визначення його суті: «будівництво – це процес спорудження будівель і споруд, що полягає у створенні нових підприємств, здійснює розширення, реконструкцію і технічне переозброєння діючих підприємств та інших об'єктів виробничої сфери, а також невиробничої сфери, або іншими словами це – економічна діяльність, яка включає прогнозування, планування, проектування, спорудження об'єктів містобудування, впорядкування територій, розширення, технічне переобладнання підприємств та забезпечує зведення, реконструкцію житлових, громадських і виробничих

будівель, споруд та створює базу для розвитку всіх інших сфер народного господарства» [8, с. 149].

Проте, будівельну галузь відносять до предмета господарсько-правового регулювання, тому що є галуззю економіки, адже ні цивільне, ні адміністративне право не мають на меті регулювання економіки як такої. Публічно-правові та приватно-правові правовідносини у сфері будівельної галузі не можуть бути розділені, адже вони об'єднані один об'єктом – економікою, і це вимагає об'єднання їх в єдину групу, в єдиний предмет регулювання господарським правом [11].

У науковій літературі поняття «будівельна галузь» ототожнюється з поняттям «капітальне будівництво», «будівництво», «містобудівна діяльність» при цьому використовується без визначення дефініції, що дає можливість стверджувати про єдність поглядів. Між тим аналіз законодавства, наукової літератури вказує про відсутність солідарності у визначенні концептуальної сутності будівельної галузі [8, с. 149]. Дослідивши відповідну літературу доречно виокремити групи поглядів дослідників стосовно визначення будівельної галузі (рис.1 1).

Рис. 1.1. Групи поглядів дослідників стосовно визначення «будівельної галузі»*

Примітка. *Джерело [24, с. 56].

Варто зазначити, що аргументація запропонованих підходів має свої проблемні аспекти, що дозволяють підійти до сутності будівельної галузі, так як не враховують ні оновлене законодавство в даній сфері, ні сучасні вимоги розвитку науки теорії держави і права взагалі та господарського права зокрема [8, с. 150].

Для розуміння сутності будівельної галузі як різновиду господарської діяльності необхідно визначитися з її характерними ознаками. Будівельна діяльність має підприємницький характер та проводиться для отримання прибутку, у виключних випадках будівельна діяльність може мати некомерційний характер. Реалізація ринкових відносин в будівельній галузі має певні особливості, загальні для інших галузей капітального будівництва: з одного боку, це прив'язка до місця будівництва, великі одноразові витрати капітальних вкладень, порівняно тривалі терміни створення тощо, з іншого – особливості, пов'язані зі специфікою виду (галузі) будівельної діяльності. Будівельні підприємства, зайняті в житлово-цивільному будівництві, працюють в основному на регіональних (місцевих) ринках, в той час як зайняті в виробничому будівництві функціонують як на території конкретного регіону, так і на території інших суб'єктів. Такий режим характерний для вузькоспеціалізованих будівельних підприємств. Ринок виробництва будівельних матеріалів, будівельних машин та механізмів, технологічного устаткування, зазвичай, має міжрегіональний ареал діяльності [8, с. 151].

Враховуючи вище зазначене, слід враховувати підприємницький характер, будівельної галузі всі ознаки першої групи, але при цьому слід констатувати наявність специфічних ознак, які дозволяють виокремити будівельну галузь серед інших видів підприємницької діяльності (рис. 1.2).

Сутність та особливості будівельної галузі як різновиду господарської діяльності, слід констатувати, що неможливо уявити створення оптимального середовища без складових цієї діяльності, які тісно переплетені між собою, поєднуються в процес і органічно доповнюють один одного [8, с. 153].

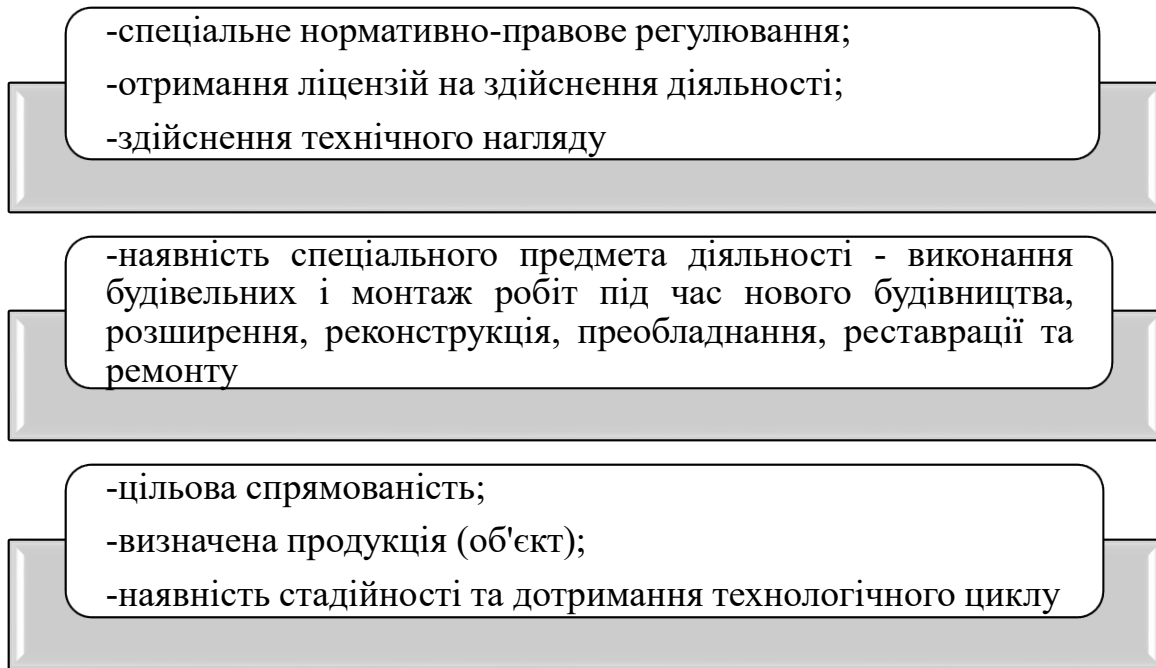

Рис. 1.2. Ключові ознаки функціонування будівельної галузі*

Примітка. *Джерело [8, с. 152].

Попри відчутний вплив на економічну безпеку держави, підприємства будівельна галузь, внаслідок порушення ключових цілей та стратегічних пріоритетів їх функціонування, стають вагомим джерелом небезпеки та соціально-економічних загроз для майбутніх періодів, які проявляються крізь призму соціального, економічного, інституційного, технологічного та екологічного аспектів Вплив будівельної галузі на економічну безпеку держави наведено на рис. 1.3.

Також будівельна галузь, як ніяка інша галузь економіки, сприяє розвитку підприємств малого і середнього бізнесу. В умовах воєнного стану досить складно говорити про будь-яку конкурентоспроможність цієї галузі. Розвиток будівельної галузі неминує викликає економічне зростання у країні і вирішення багатьох соціальних проблем. Якщо на регіональному рівні чітко прослідковується тенденція верховенства будівельних організацій центральних районів та великих міст-мільйонерів у зв'язку з їх значними потужностями і інвестиційною привабливістю, то на глобальному рівні будівельна галузь України значно відстає через відсутність необхідних фінансових та організаційних перетворень.

Рис. 1.3. Вплив будівельної галузі на економічну безпеку держави*

Примітка. *Джерело [28, с. 56].

Таким чином, важлива роль, яка відведена будівництву, вимагає ретельного його забезпечення всіма необхідними ресурсами: людськими, матеріальними, енергетичними, інформаційними, та постає необхідність в оптимальному взаєморозвитку пов'язаних галузей та підгалузей без яких уявити процес будівництва неможливо. Функціонування будівельної галузі важко уявити без існування та успішного розвитку споріднених, забезпечуючи галузей.

1.2. Організаційно-правові аспекти державного регулювання будівельної галузі

Важлива роль у будівельній галузі відводиться формам і засобам державного регулювання, спроможним забезпечити розширення дії в галузі принципів та законів ринкової економіки, підвищення ефективності виробництва, серед яких фінансово-кредитне забезпечення суб'єктів господарювання, податкові преференції, матеріально-технічна підтримка, консультативна допомога, інформаційне обслуговування, управлінська допомога. Для успішного функціонування вказаних форм необхідна наявність конкретної програми розвитку і формування державного регулювання економіки та відповідного організаційно-економічного механізму його реалізації. Проте в господарюванні не повинен діяти доміант публічного інтересу, має забезпечуватися баланс, який реалізується безпосередньо за допомогою господарського законодавства, саме в ньому є втілення основних засад ринкової економіки, здійснення модернізації та структурного регулювання будівельної галузі. Нормативно-правові регулятори забезпечують державний контроль будівельної галузі через систему будівельних норм, стандартизацію, ліцензування та сертифікацію продукції на всіх етапах будівництва. Система страхування відноситься до механізмів державного регулювання на етапах проектування, будівництва, експлуатації об'єктів будівництва. Це є свідченням впливу на економічні відносини, у тому числі господарські, не через управлінські рішення, а через державний вплив, поєднуючи приватні та публічні інтереси учасників будівельної галузі [12, с. 417].

Питання розвитку ринкових відносин, стає і поступове зміцнення ринку нерухомості загалом, а також житла і будматеріалів, та послуг у регіональному і національному масштабах, прагнення до інтеграції в міжнародну ринкову систему, що передбачає поширення взаємозв'язку спільних цілей у формуванні та ефективній діяльності будівельного комплексу з конкретними заходами, які спроможні сприяти досягненню цих цілей і забезпеченню подальшого розвитку галузі. З огляду на результати реформ будівельного комплексу держави за роки незалежності, можна прийти до висновку, що ефективність роботи будівельного комплексу та його можливості значно поступаються вимогам часу і темпам розвитку ринку загалом практично за всіма показниками: економічним, і матеріально-технічним, і господарським, і соціальним тощо. Відповідно виникає необхідність державного регулювання будівельного ринку, необхідність проведення певного реформування галузі. Практичне відбиття такого стану речей можемо спостерігати у пристосуванні та певній адаптації суб'єктів будівельного ринку до вимог часу та умов ринкової економіки [8, с. 148].

Під державним регулюванням будівельної галузі науковці розуміють: «сукупність інструментів, за допомогою яких органи державної влади встановлюють обов'язкові для виконання вимоги до підприємств і громадян, які здійснюють діяльність у будівельній галузі [1, с. 145].

Дослідники зазначають: «державне регулювання будівництва є сукупністю інституційно-правових елементів системи управління, яка включає інституції виконавчої та законодавчої влади, а також суб'єкти будівельної діяльності (будівельників, замовників, підрядників, посередників, кредитні інституції та страхові компанії). Система державного регулювання будівельної галузі включає державні органи регулювання, нагляду та контролю, нормативно-правову базу, організації саморегулювання із неформальними приписами та допоміжними правилами» [22, с. 63].

Відповідно до системного підходу, державне регулювання будівельної галузі вчені розглядають як: «комплекс заходів державних органів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, спрямованих на стабілізацію та адаптацію

чинної економічної системи до мінливих умов розвитку країни (регіону). Таке його розуміння дає можливість розкрити зміст державного регулювання галузі з позиції системного підходу до управління, що включає такі положення: формування цілей та завдань розвитку будівельного комплексу, визначення об'єктів регулювання, організація керуючої системи, виокремлення суб'єктів регулювання і формування їхньої структури, розмежування функцій і вибір необхідних методів регулювання, оцінювання результатів регулювання» [13, с. 140].

Погоджуємося з думкою науковців: «державне регулювання економіки покликане, перш за все, забезпечити її сталий розвиток. Процес регулювання економіки потребує розробки певних заходів (економічних, політичних, соціальних), спрямованих на стабілізацію та подальший темп зростання доходів державного бюджету та скорочення видатків. Але особливої актуальності набуває пошук заходів державного регулювання, здатних забезпечити якісні перетворення в економіці та соціальній сфері, сталий розвиток галузей економіки» [62].

Контроль за дотриманням будівельних правил та норм здійснюють органи державного нагляду та органи місцевого самоврядування. У випадку виявлення порушень чи недоліків в будівельній діяльності можуть застосовуватися різноманітні заходи відповідальності, включаючи припинення будівельних робіт, штрафи чи судові позови. Систему державного регулювання будівельної галузі України представлена на рис. 1.4.

В Україні учасники будівельного процесу мають чітко визначені обов'язки та права, серед яких особливу увагу слід звернути на такі аспекти:

- забудовник (юридична або фізична особа, яка ініціює будівництво) має право на отримання дозволу на будівництво після позитивної експертизи проектної документації та відповідних дозволів від органів місцевого самоврядування;

- проектна організація зобов'язана розробити проектну документацію відповідно до вимог законодавства, забезпечуючи безпеку та ефективність будівництва:

- генеральний підрядник (виконавець будівельних робіт) має право на реалізацію договірних зобов'язань та зобов'язаний дотримуватися вимог технічних стандартів та безпеки під час будівництва;

- органи державного нагляду мають право на проведення планових і позапланових перевірок дотримання будівельних норм та правил, вживання необхідних заходів у разі виявлення порушень.

Рис. 1.4. Система державного регулювання будівельної галузі України*

Примітка. *Джерело [22, с. 63].

Будівельна діяльність є однією з ключових сфер економіки, що має значний вплив на розвиток інфраструктури, житлово-комунального господарства та забезпечення комфортного життя громадян. В Україні ця галузь підпорядкована строгому правовому регулюванню, яке включає законодавчі акти різних рівнів та міжнародні стандарти. Основні закони України, які визначають правові основи будівельної галузі в Україні наведені в табл. 1.1.

Основні закони України, які визначають правові основи будівельної галузі*

Законодавчі акти	Правові засади
1	2
Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» № 3038-VI від 17 лютого 2011 року [45]	Встановлює правові та організаційні основи містобудівної діяльності і спрямований на забезпечення сталого розвитку територій з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.
Закон України «Про основи містобудування» № 2780-XII від 16 листопада 1992 року [42]	Визначає правові, економічні, соціальні та організаційні засади містобудівної діяльності в Україні і спрямований на формування повноцінного життєвого середовища, забезпечення при цьому охорони навколишнього природного оточення, раціонального природокористування та збереження культурної спадщини.
Закон України «Про архітектурну діяльність» № 687-XIV від 20 травня 1999 року [31]	Визначає правові та організаційні засади здійснення архітектурної діяльності і спрямований на формування сприятливого життєвого середовища, досягнення естетичної виразності, економічної доцільності і надійності будинків, споруд та їх комплексів.
Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» № 877-V від 5 квітня 2007 року [43]	Визначає правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду (контролю), їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю).
Закон України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» № 208/94-ВР від 14 жовтня 1994 року [34]	Встановлює відповідальність юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців (суб'єктів містобудування) за правопорушення у сфері містобудівної діяльності.
Закон України «Про будівельні норми» № 1704-VI від 5 листопада 2009 року [33]	Описує всі обов'язкові вимоги до будівель та споруд: Будь-який об'єкт нерухомості повинен проектуватися та зводитися відповідно до існуючих вимог, з огляду на їх функціональне призначення.

1	2
Закон України «Про енергетичну ефективність» № 1818-IX від 21 жовтня 2021 року [38]	Визначає правові, економічні та організаційні засади відносин, що виникають у сфері забезпечення енергетичної ефективності під час виробництва, транспортування, передачі, розподілу, постачання та споживання енергії.
Закон України «Про благоустрій населених пунктів» № 2807-IV від 6 вересня 2005 року [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]	Визначає правові, економічні, екологічні, соціальні та організаційні засади благоустрою населених пунктів і спрямований на створення умов, сприятливих для життєдіяльності людини.
Закон України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» № 800-VI від 25 грудня 2008 року [40Помилка! Джерело посилання не знайдено.]	Прийнято з метою стабілізації будівництва, підвищення платоспроможності населення, забезпечення реалізації житлових прав громадян, які потребують державної підтримки, стимулювання розвитку будівельної та суміжних галузей в умовах світової фінансової кризи. Спрямований на подолання кризових явищ у будівельній галузі та регулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з будівництвом житла.
Закон України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» № 978-IV від 19 червня 2003 року [48]	Встановлює загальні принципи, правові та організаційні засади залучення коштів фізичних і юридичних осіб в управління з метою фінансування будівництва житла та особливості управління цими коштами, а також правові засади та особливості випуску, розміщення та обліку сертифікатів фондів операцій з нерухомістю.
Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» № 124-VIII від 15 січня 2015 року [47]	Визначає правові та організаційні засади розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів і передбачених ними процедур оцінки відповідності, а також здійснення добровільної оцінки відповідності.
Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» № 2059-VIII від 23 травня 2017 року [44]	Встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

1	2
Закон України «Про доступ до об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики з метою розвитку електронних комунікаційних мереж» № 1834-VIII від 7 лютого 2017 року [3647]	Визначає правові, економічні та організаційні засади забезпечення доступу до інфраструктури об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики, кабельної каналізації електрозв'язку, будинкової розподільної мережі для розташування технічних засобів електронних комунікацій з метою забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні, встановлює повноваження органів державної влади, органів місцевого самоврядування, визначає права та обов'язки осіб, які беруть участь у таких господарських відносинах.
Закон України «Про енергетичну ефективність будівель» № 2118-VIII від 22 червня 2017 року [37]	Визначає правові, соціально-економічні та організаційні засади діяльності у сфері забезпечення енергетичної ефективності будівель і спрямований на зменшення споживання енергії у будівлях.
Закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» № 2735-VI від 2 грудня 2010 року [35]	Встановлює правові та організаційні засади здійснення державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції.
Закон України «Про надання будівельної продукції на ринку» № 850-IX від 2 вересня 2020 року [41]	Є технічним регламентом і визначає правові та організаційні засади введення в обіг або надання будівельної продукції на ринку шляхом встановлення правил для вираження показників, пов'язаних із суттєвими експлуатаційними характеристиками такої продукції, а також застосування щодо такої продукції знака відповідності технічним регламентам.
Закон України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» № 2736-VI від 2 грудня 2010 року [39]	Установлює правові та організаційні засади введення в обіг в Україні нехарчової продукції і забезпечення її безпечності.
Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» № 124-VIII від 15 січня 2015 року [47]	Визначає правові та організаційні засади розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів і передбачених ними процедур оцінки відповідності, а також здійснення добровільної оцінки відповідності.

Примітка. *Сформовано автором за [5].

Наведені законодавчі акти в табл. 1.1 спільно формують правову базу для здійснення будівельної діяльності в Україні, забезпечуючи безпеку, правовий порядок і захист інтересів усіх учасників будівельного процесу.

Законодавство передбачає чіткі стандарти та вимоги для всіх учасників будівельного процесу з метою забезпечення якості, безпеки та ефективності будівельних робіт. В Україні правове регулювання будівельної діяльності є складним та деталізованим. Для всіх зацікавлених сторін важливо дотримуватися законодавчих вимог і зобов'язань, що сприяє стабільному розвитку будівельної галузі та підвищенню якості життя громадян.

Основою стратегії економічного і соціального розвитку України на наступні роки є курс на інтеграцію до Європейського Союзу та поступове наближення українського законодавства, норм і стандартів до відповідних документів ЄС. Прагнення України інтегруватися у європейську економічну систему викликало необхідність перебудови та переорієнтації будівельної галузі з метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на основі принципів сталого розвитку та інтеграції у світову економіку [7].

В Україні законодавчі акти, що регулюють будівельну діяльність, становлять комплекс правових норм, що визначають порядок проведення будівельних робіт, забезпечують безпеку та якість споруд, а також захищають права учасників будівельного процесу.

1.3. Особливості державного регулювання будівельної галузі у країнах Європейського Союзу

В Україні система державного управління перебуває в умовах трансформацій, що пов'язано з переходом на новий вектор національного розвитку. Це викликало потребу у вдосконаленні нормативної бази, стандартизації, сертифікації, правового і технічного нормування, оцінки відповідності, державного нагляду та контролю, що спрямовані на захист інтересів країни, у тому числі підвищення конкурентоспроможності підприємств

будівельної галузі з метою забезпечення високої якості, безпеки об'єктів нерухомості та експортної орієнтації підприємств. Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на світових ринках, можливість реалізації ефективної економічної політики безпосередньо залежать від формування системи державного управління, що здійснюється через застосування підходів та механізмів, які мають відповідати європейським стандартам [7].

На наступні роки базою стратегії економічного і соціального розвитку України є курс на інтеграцію до Європейського Союзу та поступове наближення українського законодавства, норм та стандартів до відповідних документів Європейського Союзу. Провідний європейський досвід ефективного нормативно-правового забезпечення, що використовується для побудови ієрархічної системи державного управління, може бути використано для реформування системи державного управління на національному рівні, адже окремі періоди та етапи становлення державності у Європейських країнах мають довгу історію, на відміну від України, побудова державності в якій відбувалася у досить короткі строки. Прагнення України інтегруватися у європейську економічну систему викликало необхідність перебудови та переорієнтації будівельної галузі з метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на основі принципів сталого розвитку та інтеграції у світову економіку [7].

Впровадження Нового та Глобального підходу у сфері технічної гармонізації та стандартизації будівельної продукції створило якісно нові передумови розвитку європейського законодавства в будівельній галузі. Новий підхід передбачає створення єдиної уніфікованої бази вимог, у тому числі до будівельної продукції, а Глобальний підхід розвиває ці положення в частині оцінки відповідності продукції зазначеним вимогам. Відбувся перехід від формування національних технічних нормативів для гармонізування стандартів на виготовлення технічної продукції до встановлених рівнів ефективності виробництва [7]. Директива Нового і Глобального підходів базується на чотирьох основних принципах (рис. 1.5).

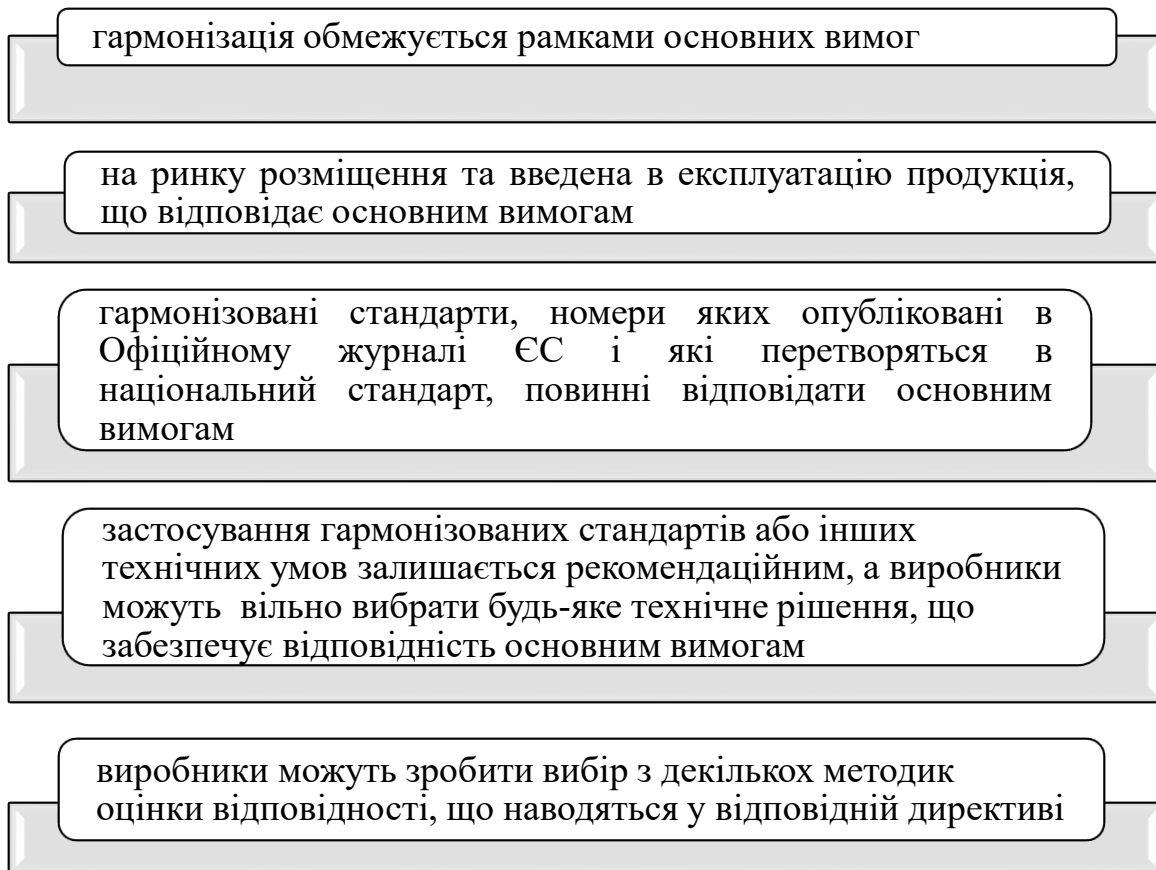

Рис. 1.5. Основні принципи Директиви Нового і Глобального підходів*

Примітка. *Сформовано автором за [17, 56, 2, 61, 4].

Прийняття резолюції Ради Європейського Союзу щодо повідомлення Європейської Комісії про оптимізацію впровадження директив Нового підходу від 10.11.2003 р. активувало розгляд питань, які Рада ЄС визначила як такі, що потребують оптимізації, Групою старших посадових осіб Єврокомісії з політики стандартизації та оцінки відповідності (SOGS). Це стало наступним кроком розвитку законодавства Європейського Союзу щодо технічної гармонізації та стандартизації з урахуванням вимог Нового підходу, який триває до сьогоднішнього дня [7].

Встановлено, що впровадження Нового та Глобального підходу у сфері технічної гармонізації та стандартизації будівельної продукції створило якісно нові передумови розвитку європейського законодавства в будівельній галузі. Новий підхід передбачає створення єдиної уніфікованої бази вимог, у тому числі

до будівельної продукції, а Глобальний підхід розвиває ці положення в частині оцінки відповідності продукції зазначеним вимогам. Відбувся перехід від формування національних технічних нормативів з метою гармонізувати стандарти на виготовлення технічної продукції до встановлених рівнів ефективності виробництва. [7]. Разом із тим необхідно розглянути деякі країни більш детально.

Досвід державного регулювання будівельної галузі країн, які близькі за ознаками розвитку та геополітичного руху до України, ідеться про Польщу, Чехію й Угорщину, характеризується як позитивний. На рис. 1.6 систематизовано порівняльні характеристики державного регулювання будівельної галузі в окремих країнах Європейського Союзу.

Не менш важливою для країн Європейського Союзу залишається проблема страхування будівельної діяльності, яка потребує визначення видів страхування та створення умов для запровадження інституту представника страховика в будівництві. Окремі країни вже мають деякі успіхи в даному напрямі, здебільшого це країни з високим рівнем розвитку. Водночас запровадження інформаційного моделювання будівель дозволить підкріпити інноваційну складову частину державного регулювання будівельної галузі, підвищити її ефективність [60, с. 383].

Для України посилення уваги потребує проблема дослідження параметричного підходу до розвитку технічних аспектів державного регулювання будівельної галузі, оскільки країни Європейського Союзу відповідають за дотримання вимог щодо гарантування громадської безпеки, енергоефективності й охорони праці під час здійснення будівельних робіт. Для європейських країн є характерним залучення інженера-консультанта тоді, коли замовник виконує переважно функції інвестора. Додаткові витрати, пов'язані з діяльністю інженера-консультанта, сягають 4-7 % від кошторисної вартості. Ці витрати компенсуються економічним ефектом до 45 %, що дозволяє скоротити інвестиційний цикл і заощадити до 15 % інвестицій замовника. Тобто в результаті діяльність інженера-консультанта дозволяє отримати загальну економію коштів замовника [16, с. 193].

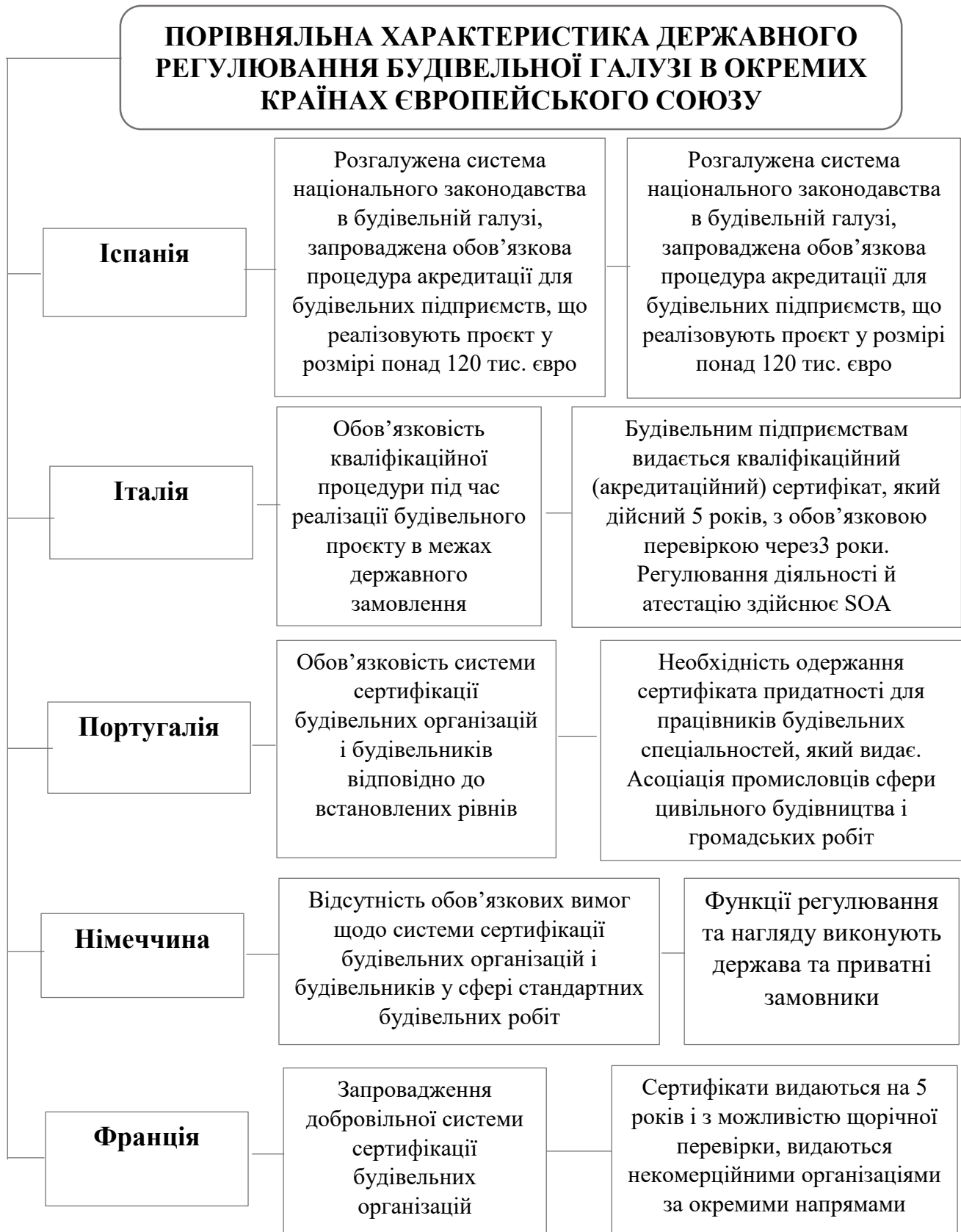

Рис. 1.5. Порівняльна характеристика державного регулювання будівельної галузі в окремих країнах Європейського Союзу*

Примітка. *Джерело [21, с. 383].

Варто зауважити, що в таких країнах Європейського Союзу, як Іспанія, Італія, Німеччина та Франція, основними інститутами регулювання будівельної галузі є недержавні органи та професійні об'єднання будівельників. Особливістю державного регулювання будівельної галузі Португалії можна назвати обов'язковість кваліфікації (акредитації) будівельних компаній і будівельників.

В Європейському Союзі ведеться пошук рішення, спрямованого на зниження бар'єрів для виходу підприємств малого бізнесу на міжнародні ринки, а також для створення умов застосування малими підприємствами нових енергоефективних та екологічно чистих технологій і пропонуються наступні можливі варіанти вирішення [57, с. 114]:

1. Створення фонду страхових гарантій (експериментальний проект, створюваний ELIOS) - фінансового інструменту, спрямованого на полегшення доступу до страхування для малих і приватних фірм, які бажають застосовувати екологічно чисті технології;

2. Гармонізація відповідальності та страхових систем;

3. Розробка єдиного стандартного будівельного контракту;

4. Отримання певних пільг від страхового сектора при використанні нових технологій.

Таким чином, серед основних проблем, які гальмують приєднання вітчизняних суб'єктів господарювання у будівництві до світових норм та стандартів, а також забезпечення власної конкурентоспроможності, є такі:

- регіональна монополія вітчизняного будівельного ринку (понад 45% підприємств галузі будівництва мають ознаки монополістичних);

- будівельні підприємства, що не мають ознак монополістичних на конкурентних ринках, копіюють поведінкові стратегії підприємств-монополістів, що суттєво обмежує розвиток конкурентного середовища;

- спрощення вимог стандартизації та забезпечення якості на вітчизняному будівельному ринку;

- порушення антимонопольного законодавства;

- невідповідність вітчизняної нормативно-правової бази до європейських та

міжнародних стандартів, недосконалість антимонопольного законодавства.

Позитивним чинником, що сприяє масштабному розвитку будівельної галузі, окрім фінансових питань, регламентує також й низку нормативів щодо будівництва, впровадження яких дозволить вивести галузь на якісно новий рівень. Запровадження нових технологій є не просто бажанням, а вимогою часу, адже конкуренція стимулює розвиток. Адекватна адаптація національного законодавства до європейських стандартів, як цього вимагає Угода, сприятиме виходу будівельної галузі на європейські ринки, а також вплине на технологічний розвиток галузі [7].

Зараз для українських будівельників і страхових компаній, з огляду на початкову стадію євроінтеграції України, є особливо важливим вивчення, як досвіду окремих провідних Європейських країн, так і поточних тенденцій в Європейському Союзі у вдосконаленні та уніфікації підходів забезпечення відповідальності в будівельній галузі.

Висновок до розділу 1

Однією з найважливіших галузей національного господарства є будівельна галузь, від неї залежить ефективність функціонування всієї системи господарювання України. Важливість галузі для економіки будь-якої країни обумовлена тим, що будівництво надає велику кількість робочих місць та споживає продукцію багатьох інших галузей національного господарства. Економічний ефект розвитку будівельної сфери проявляється в мультиплікаційному ефекті коштів, вкладених у будівництво, оскільки з розвитком будівельної галузі також розвиваються відповідного обладнання та виробництво будівельних матеріалів, машинобудівна галузь, деревообробна й фарфорофаянсова промисловість, металургія й металообробка, нафтохімія, транспорт, енергетика виробництво скла, тощо. Крім того, будівельна галузь сприяє розвитку підприємств малого і середнього бізнесу, особливо тих, що орієнтовані на оздоблювальних і ремонтних роботах, на виробництві та

встановленні вбудованих меблів і т. ін. Отже, зростання обсягів будівельної сфери викликає економічний зріст у країні та сприяє розв'язанню соціальних проблем.

Встановлено, що ефективність діяльності будівельної галузі залежить від державної політики щодо її підтримки і регулювання, орієнтованого на інформаційне забезпечення, створення нормативно-правової бази та оптимального податкового навантаження.

Поява нових викликів сучасності потребує посилення трансформаційних змін, що призводять до виникнення кризових ситуацій та вимагають пошуку ефективних інструментів протидії дестабілізуючим явищам. Дослідження світового досвіду доводить можливість будівельної галузі виконувати функції такого інструменту і забезпечити досягнення мультиплікативного ефекту сталого розвитку економіки країни. Очевидно, що європейський вектор розвитку потребує формування відповідних механізмів розвитку держави на засадах інновацій та модернізації, що мають відповідати викликам часу. Однією зі стратегічно важливих галузей європейської економіки є будівельна, адже будівництво надає нові робочі місця і вважається інструментом зростання зайнятості та зниження безробіття, сприяє зростанню рівня якості життя населення та стимулює суспільне виробництво. Зазначені тенденції актуалізують проблему пошуку інноваційних концептуальних підходів до державного регулювання будівельної галузі з урахуванням євроінтеграційних процесів.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

2.1. Загальна характеристика будівельної галузі

Провідною галуззю економіки будь-якої країни є будівельний комплекс. Він є один із найважливіших та найперспективніших напрямів народного господарства, який демонструє загальну ефективність всієї господарської системи країни. Важливість цієї галузі для економіки можна пояснити тим, що капітальне будівництво створює велику кількість робочих місць та використовує продукцію багатьох галузей народного господарства. Важливою підгалуззю будівництва є промисловість будівельних матеріалів, результати діяльності в якій тісно взаємопов'язані із розвитком капітального будівництва. Крім того, на наступних стадіях, а саме під час утримання об'єктів, їх ремонту, реконструкції та інших будівельних робіт, розвиток промисловості будівельних матеріалів також відіграє значну роль, що визначає необхідність постійного аналізу та контролю цієї галузі [54, с. 79].

Одним із показників розвитку будівельної галузі та її підгалузей є індекс будівельної продукції. Індекс будівельної продукції, відповідно до міжнародних стандартів, характеризує зміну обсягу валової доданої вартості за факторною вартістю за певні періоди. Внесок підприємств будівельної галузі визначається обсягом робіт та кількістю відпрацьованих людино-годин працівниками, які зайняті в будівельній галузі. Річні індекси будівельної продукції за видами будівництва у відсотках до попереднього року наведені в табл. 2.1.

Динаміку змін індексів будівельної продукції за видами будівництва свідчить, що загальний індекс будівельної продукції за аналізований період значно скоротився. Якщо проаналізувати види будівництва окремо, то можна відзначити, що тенденція змін індексів житлового будівництва також демонструє скорочення.

Індекси будівельної продукції за видами, 2020-2022 рр.*

* до попереднього року

	Роки		
	2020	2021	2022
Будівництво	105,6	106,8	35,2
Будівлі	93,7	110,0	38,2
житлові	83,5	119,2	40,2
нежитлові	100,3	105,1	37,0
Інженерні споруди	115,6	104,6	33,1

Примітка. *Побудовано за [6].

Інформація щодо виробництва будівельної продукції за видами протягом 2020-2023 рр. наведена в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Обсяг виробленої будівельної продукції за видами, 2020-2023 рр.*

	Роки			2023 р. +/- до 2021 р.
	2021	2022	2023	
Будівництво	258073,6	114943,8	165818,2	-92255,4
Будівлі	102894,3	50172,5	65511,5	-37382,8
житлові	39147,9	20072,2	22906,6	-16241,3
нежитлові	63746,4	30100,3	42604,9	-21141,5
з них				
будівлі транспорту та засобів зв'язку	668,8	536,9	605,0	-63,8
будівлі промислові та склади	19848,4	10249,0	12570,6	-7277,8
Інженерні споруди	155179,3	64771,3	100306,7	-54872,6
транспортні споруди	90093,0	23773,1	37957,4	-52135,6
трубопроводи, комунікації та лінії електропередачі	26804,7	15626,9	22687,3	-4117,4
комплексні промислові споруди	30746,3	22665,0	35473,5	4727,2
інші інженерні споруди	7535,3	2706,3	4188,5	-3346,8

Примітка. *Побудовано за [6].

Розглянувши динаміку зміни обсягів будівельної продукції, можна помітити стійке зниження більшості показників. Заслужує уваги обсяг зведення житлових будинків. Основним інвестором на житлові будинки виступає населення, але попит серед населення на нього зменшується, завдяки цьому будівельна галузь у секторі будівництва житла не розвивається. Житлове будівництво має важливе соціальне значення, адже воно є складником, який визначає рівень та якість життя населення. Нині в Україні практично не ведеться будівництво промислових об'єктів, оскільки для їх реалізації необхідні значні інвестиції, яких немає. В ситуації, в якій перебуває економіка України, іноземний та вітчизняний інвестор не хоче ризикувати та вкладати кошти у будівництво в Україні. У найближчому майбутньому, доки не стабілізується політична та економічна ситуація в країні, не варто очікувати серйозного приходу інвестицій на будівельний ринок України для зведення промислових об'єктів, а будівництво соціальної (дитячі садки, лікарні, школи) та комунальної інфраструктури повністю залежить від наповнення місцевих бюджетів і прагнення місцевої влади створювати і ремонтувати такі об'єкти [54, с. 83].

Суми використаних капітальних інвестицій за окремими напрямками у 2023 р. представлені на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Суми використаних капітальних інвестицій за окремими напрямками у 2023 рр., тис. грн*

Примітка. *Побудовано за [6].

Згідно з даними рис. 2.1. у 2023 р. інвестиції найбільше вкладалися в машини та обладнання (213 280 349 тис. грн), а також інженерні споруди (142 564 882 тис. грн). Розподіл саме такий тому, що споруди інженерного призначення є дуже трудомісткими, як і виробництво машин та обладнання, тому інвестування є вкрай непростою справою під час будівництва споруд інженерного або лінійного призначення [59]. Джерелом фінансування будівництва інженерних споруд здебільшого є бюджетні кошти. Основним джерелом інвестицій для розвитку нежитлового будівництва виступають особи-підприємці, а для житлового будівництва – населення країни. Мільйони українців прагнуть до покращення житлових умов, тому купують житло на первинному ринку та вкладають кошти в інноваційні будівельні проекти. Але тенденція до загального зниження обсягів інвестицій зберігається.

Суми використаних капітальних інвестицій за окремими напрямками протягом 2020-2023 рр. наведені в табл. 2.3.

Таблиця 2.3.

Капітальні інвестиції за видами активів, 2020-2023 рр. (тис. грн)*

1	Роки			2023 р. +/- до 2021 р.
	2021	2022	2023	
1	2	3	4	5
Усього	673899339	409659973	627280766	-46618573
інвестиції в матеріальні активи	642801509	389041597	596458173	-46343336
житлові будинки	51502431	27545254	32230178	-19272253
нежитлові будівлі	104262391	53524351	84264175	-19998216
інженерні споруди	167821697	69682786	142564882	-25256815
машини, обладнання та інвентар	207545678	143183861	213280349	5734671
транспортні засоби	72719162	52844330	83274060	10554898
земля	3013489	1032692	1742407	-1271082
довгострокові біологічні рослинництва та тваринництва активи	5823952	5191836	7101124	1277172

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5
інші матеріальні активи	30112709	36036487	32000998	1888289
інвестиції в нематеріальні активи	31097830	20618376	30822593	-275237
з них				
права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторське право та суміжні з ним права (уключаючи розважальні програми й оригінали літературних і художніх творів), патенти, ліцензії, концесії тощо	6044047	3273931	4619955	-1424092
програмне забезпечення та бази даних	16643513	13792648	19246324	2602811

Примітка. *Побудовано за [6].

Згідно з даними представленими в табл. 2.3. протягом 2020-2023 рр. спостерігається скорочення загальної суми загальних капітальних інвестицій за всіма видами активів на 46 618 573 тис. грн. Суми інвестицій в матеріальні активи та в нематеріальні активи за аналізований період знизились на 46 343 336 тис. грн та на 275 237 тис. грн відповідно. Варто зазначити, що інвестиції здійснюють вагомий вплив на соціально-економічний розвиток держави. Основним завданням країни є формування сприятливого інвестиційного клімату.

Науковці зазначають, що серед різноманітних форм економічної діяльності в сучасних умовах велику роль відіграє здійснення міжнародних інвестицій, які є одним з найважливіших елементів інвестиційної складової економіки країни. Міжнародні інвестиції показують довгострокову економічну зацікавленість іноземних інвесторів у веденні бізнесу на певній території. Обсяг залучених міжнародних інвестицій є одним із ключових макроекономічних показників, що характеризують розвиток країн та територій [52, с. 8].

Чинники, які в сучасних умовах впливають на зниження інвестиційного клімату у будівельну галузь наведені на рис. 2.2.

Рис. 2.2 Основні чинники впливу на зниження обсягів інвестицій у будівельну галузь*

Примітка. *Побудовано за [52].

Варто зазначити, що останні роки, на тлі безперервних бойових дій, виявився непростим для будівельної галузі. Поточні складнощі вимагають від забудовників знайти можливості для розвитку нових технологій та стратегій у будівництві, особливо у контексті відновлення та реконструкції постраждалих територій.

2.2. Аналіз чинників впливу на розвиток будівництва

Від початку повномасштабного вторгнення росії, різні галузі господарства зіткнулися з черговими випробуваннями. Сфера будівництва стала однією із галузей економіки, яка найбільш постраждала внаслідок повномасштабної агресії рф проти України. Окрім обстрілів та інших ризиків, пов'язаних з бойовими діями,

бізнесу доводилось адаптуватися до змін у правилах, зокрема законодавчих, а також до змін у настроях споживачів товарів і послуг. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, за видами у 2018-2023 рр. наведена в табл. 2.4. У 2023 р. на ринку нерухомості порівняно з 2018 р. спостерігалось зниження загальної площі житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, на 1 308 604 кв.м.

Таблиця 2.4.

**Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію,
за видами у 2018-2023 рр.***

Роки	Загальна площа житлових будівель, кв.м	У тому числі		
		будинки одноквартирні	будинки з двома та більше квартирами	гуртожитки
2018	8689356	4247660	4434586	7110
2019	11029327	5847163	5176389	5775
2020	8451221	4271823	4172313	7085
2021	11433790	4351564	7051835	30391
2022	7110224	2783504	4320519	6201
2023	7380752	3482538	3886163	12051
2023 р. +/- до 2021 р.	-1308604	-765122	-548423	4941

Примітка. *Побудовано за [6].

Дані за 2018-2021 рр. наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Дані за 2022-2023 рр. наведено без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

Фахівці зазначають, що у 2023 р. кардинально змінилася структура попиту на нові об'єкти житлової нерухомості України. Прифронтові регіони зазнали найбільшого падіння обсягів будівництва – майже на 90 %, центральна частина – зменшення до 70 %, а на заході будівництво зросло на 15 %, що пов'язано з релокацією бізнесу та внутрішньо переміщених осіб, а також активним розвитком курортної нерухомості у Карпатах.

Ринок первинної нерухомості переорієнтувався переважно на захід України. Девелопери в інших регіонах зосереджені здебільшого на закінченні проєктів, розпочатих до березня 2022 року. Більшість інвесторів не наважуються починати нові будівельні проєкти і займають вичікувальну позицію.

В центрі, на півночі та сході України зріс попит на послуги з відбудови зруйнованих будівель і споруд. Бізнес, що зазнав руйнувань об'єктів нерухомості, потребує реконструкції будівель задля відновлення функціонування.

Найбільш швидкозростаючим сегментом будівництва є відбудова інфраструктури, в першу чергу мостів і об'єктів соціального призначення за рахунок бюджетних та донорських коштів.

У відповідь на загрози воєнного часу з'явився нові сегменти будівельного ринку: конструкції для захисту об'єктів критичної інфраструктури та модульні залізобетонні укриття, призначені для захисту людей під час повітряних тривог, артилерійських обстрілів тощо [64].

Загальна площа нежитлових будівель на початок будівництва за видами у 2018-2023 рр. наведена в табл. 2.5.

Загальна площа нежитлових будівель на початок будівництва у 2023 р. порівняно з 2018 р. скоротився на 965 744 кв.м. За аналізований період зниження площ нежитлових будівель на початок будівництва відбулося практично за всіма видами, окрім будівлі торговельні та будівлі промислові та склади, площі яких зросли на 83 379 кв.м та на 208 987 кв.м. відповідно.

**Загальна площа нежитлових будівель на початок будівництва
за видами у 2018-2023 рр., кв.м***

	Роки						2023 р. +/- до 2021 р.
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
Загальна площа нежитлових будівель	3832437	5307329	3791885	6241656	2538074	2866693	-965744
готелі, ресторани та подібні будівлі	355790	490570	333412	793509	197567	127176	-228614
будівлі офісні	224407	595560	262137	437986	231316	171391	-53016
будівлі торговельні	648942	1128043	1165037	1702427	860963	732321	83379
будівлі транспорту та засобів зв'язку	103569	148654	76088	158765	47996	69484	-34085
будівлі промислові та склади	974592	1029047	946290	1714314	843723	1183579	208987
будівлі для публічних виступів, закладів освітнього, медичного та оздоровчого призначення	429767	736071	284702	449180	111392	114846	-314921
будівлі нежитлові	1095370	1179384	724219	985475	245117	467896	-627474

Примітка. *Побудовано за [6].

Дані за 2018-2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Дані за 2022-2023 роки наведено без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

Основні чинники, що гальмують стабілізацію стану будівельної галузі і його подальший розвиток наведено на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Основні чинники, що перешкоджають стабілізації та розвитку будівельного галузі України*

Примітка. *Джерело [18, с. 54].

Фахівці зазначають, що обсяг виконаних будівельних робіт в Україні у 2022 р. скоротився на 65,1 % порівняно з 2021 р. – до 113,8 млрд грн. Проте у січні-червні 2023 р. цей показник збільшився на 18,4% порівняно з аналогічним періодом 2022 р. – до 53,2 млрд. грн. Драйвером зростання сфери будівництва у першому півріччі стали інженерні споруди, де збільшення будівельних робіт становило 34% та нежитлове будівництво, яке зросло на 9,5%. У зв'язку з цим варто відмітити тенденції будівельного ринку та зміни, що відбулися на ньому під час воєнного стану. За оцінками KSE Institute, загальні прямі збитки від військової агресії РФ станом на червень 2023 р становлять понад \$ 150 млрд. Зокрема, найбільших збитків зазнав житловий фонд (\$56 млрд), інфраструктура (\$37 млрд) та промисловість (\$12 млрд). За два роки повномасштабного вторгнення близько 15 % виробничих потужностей будівельних матеріалів зазнали руйнувань. При цьому найбільших втрат зазнали виробництво металопродукату і сухих гіпсових сумішей [64].

У 2022-2023 рр. собівартість будівництва збільшилася на 53 %, що призвело до аналогічного зростання цін на ринку первинної нерухомості. Вартість будівництва і надалі зростатиме, що обумовлюється об'єктивними процесами, зокрема збільшенням попиту та інфляцією. Через закриття українських портів імпорту будівельних матеріалів морем (металопродукат, хімія, оздоблення та ін.) став неможливим. Сьогодні ввезення цих матеріалів до України відбувається переважно через Румунію, що призвело до збільшення їхньої вартості. Наприкінці 2023 р. виникли ускладнення з ввезенням сировини та матеріалів через блокування польськими та словацькими перевізниками пунктів пропуску на кордоні з Україною. Це також спричинило збільшення цін і термінів поставки імпортованих будматеріалів. Через блокування кордону вартість логістики збільшилася вдвічі, що призвело до здорожчання імпортованих будматеріалів на 5-10 % [64].

За час повномасштабного вторгнення скорочення чисельності працездатного населення України склало приблизно 35 %. Мобілізація та еміграція кваліфікованих фахівців спричинили дефіцит кадрів у будівельній

галузі, який відчувається навіть на фоні значного падіння ринку. В майбутньому це може призвести до збільшення заробітних плат, що додатково вплине на зростання собівартості будівництва, але все одно не вирішить проблему нестачі кваліфікованих кадрів [64]. Нестача кадрів та збільшення витрат на оплату праці чинять подвійний тиск на девелоперські проєкти: призводять до збільшення термінів будівництва та підвищують їх собівартість. З іншого боку, невисока зацікавленість інвесторів у первинці не дозволяє девелоперам адекватно підняти вартість квадратних метрів, що будуються [25]. Для відродження будівельної галузі необхідно забезпечити підготовку відповідних кадрів. Модернізація і відновлення навчальних закладів має стати одним із пріоритетних завдань держави. Варто створити передумови для швидкого відродження мережі вищих навчальних закладів і професійно-технічних училищ, що зможуть готувати фахівців для будівельної індустрії.

При відбудові більш затребуваними стають технології швидкого будівництва, що потребують мінімальної кількості робітників. Більшість українських інвесторів готуються до відбудови і активно прораховують вартість будівництва, але вони очікують закінчення воєнних дій для старту нових проєктів. Міжнародні фінансові інституції планують залучатися до відбудови і поступово заходять на ринок України. У пріоритеті стають компанії, які працюють з європейськими матеріалами і технологіями, що дозволяє створювати сучасні архітектурно привабливі та енергоефективні будівлі. Ключовими критеріями фінансування повоєнного будівництва в Україні будуть прозорість та швидкість реалізації проєктів, тому міжнародні організації вже сьогодні починають налагоджувати партнерство з надійними українськими будівельниками [64].

Будівництво є одним із важливих напрямків, завдяки якому розвивається будівельна галузь. оскільки є показником рівня та якості життя населення та виконуючи особливо важливе соціальне значення. Ключовими чинниками, що впливають на розвиток будівельної галузі є оптимізація виробничих потужностей будівельної галузі шляхом залучення нових кваліфікованих кадрів, інвестування та впровадження новітніх технологій.

2.3. Державне фінансування будівельної галузі

Згідно аналізу стану будівельної галузі України встановлено, що для її відродження необхідна активна державна підтримка. Зруйновані воєнними діями регіони країни потребують термінового залучення ресурсів для повного оновлення їх інфраструктури. Чітка державна підтримка для відродження будівельної галузі є основою для швидкого відновлення та розвитку економіки країни. Це включає забезпечення державного фінансування, спрощення бюрократичних процедур і створення мотивуючих умов для інвесторів та підприємців.

19 листопада 2023 р., Верховна Рада України схвалила проект Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» у другому читанні та в цілому. При доопрацюванні показників проекту Державного бюджету України на 2024 р. до другого читання було враховано уточнені основні прогностичні макропоказники. Згідно ст. 28 Держбюджету на 2024 р. створено фонд ліквідації наслідків збройної агресії у складі спеціального фонду Державного бюджету України з метою ліквідації наслідків (у тому числі гуманітарних, соціальних, економічних), спричинених збройною агресією російської федерації проти України [65].

До напрямів спрямування коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії належать [65]:

- будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт) громадських будинків та споруд (з урахуванням вимог безпеки щодо захисних споруд цивільного захисту), захисних споруд цивільного захисту та військових об'єктів (споруд, будинків, позицій, казарм, складів, доріг тощо);

- будівництво об'єктів інфраструктури, зокрема пов'язаних з наданням послуг з водопостачання, водовідведення, виробництва теплової енергії, теплопостачання, електропостачання;

- нове будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт, розроблення проектної (проектно-кошторисної) документації будівель для забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та осіб, які втратили його внаслідок

воєнних дій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України;

- розроблення проектної (проектно-кошторисної) документації для об'єктів, зруйнованих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України;

- будівництво, ремонт та інші інженерно-технічні заходи із захисту об'єктів критичної інфраструктури;

- закупівлю шкільних автобусів, спеціалізованого санітарного транспорту для центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, спеціального транспорту для комунальних підприємств з благоустрою територій;

- компенсацію за знищений/пошкоджений об'єкт житлового призначення (у тому числі будинки дачні та садові);

- відновлення пошкоджених об'єктів житлового (у тому числі будинків дачних та садових) та громадського призначення;

- нове будівництво об'єктів житлового призначення для осіб, які втратили житло внаслідок воєнних дій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, розроблення та експертизу проектної документації на будівництво таких об'єктів;

- будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт, розроблення проектної (проектно-кошторисної) документації, поточний ремонт) закладів охорони здоров'я для забезпечення надання медичної та реабілітаційної допомоги особам, постраждалим внаслідок збройної агресії російської федерації проти України.

Економічний розвиток будівельної галузі не можливий без участі бюджетних видатків. Науковці зазначають: «бюджетні видатки є результатом формування коштів до дохідної частини бюджету або їх перерозподілу через бюджет. Джерелом їх формування є бюджетні кошти, спрямування яких за напрямами використання здійснюється також через бюджет, переважно через бюджетні або інші державні установи та корпорації на задоволення потреб суспільства» [49, с. 11-12]. Розподіл видатків Державного бюджету України на 2024 р. щодо будівельної галузі наведено в табл. 2.6.

**Розподіл видатків Державного бюджету України
щодо будівельної галузі, 2024 р.***

Найменування	млн грн
Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Державної прикордонної служби України	150
Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Національної гвардії України	300
Будівництво (придбання) житла для осіб рядового і начальницького складу Державної служби України з надзвичайних ситуацій	190
Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Збройних Сил України	100
Будівництво та модернізація закладів охорони здоров'я	1458
Виконання робіт у сфері поводження з радіоактивними відходами неядерного циклу, будівництво комплексу «Вектор» та експлуатація його об'єктів	632
Фінансова підтримка Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву	6,1
Часткова компенсація відсоткової ставки кредитів комерційних банків молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла	5,8
Субвенція з державного бюджету Дніпровської міської територіальної громади на завершення будівництва метрополітену у м. Дніпрі	109
Будівництво (придбання) житла для осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України	9,7
Фонд розвитку закладів загальнодержавного значення, в тому числі їх будівництво	262
Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Головного управління розвідки Міністерства оборони України	150,0
Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Служби безпеки України	180
Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Управління державної охорони України	80,0
Будівництво (придбання) житла для співробітників Служби зовнішньої розвідки України	150
Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	51,0

Примітка. *Джерело [65].

Застосовуючи адміністративні та організаційно-економічні методи управління, держава здійснює регулювання економічних процесів і прагне отримати значний ефект від вкладання бюджетних коштів. Держава проводить інвестиційну політику будівельної галузі через різносторонні методи та інструменти, зокрема перерахування дотацій, субсидій, зниження податкових ставок; фінансовою допомогою виробництвам шляхом надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам; надання пільг окремим суб'єктам господарювання будівельної галузі; застосування антимонопольного законодавства, умов користування трудовими, природними та іншими ресурсами; встановлення норм, обмежень і стандартів; регулювання політикою ціноутворення тощо. Державні інструменти впливу мають забезпечувати формування сприятливого середовища для розвитку будівельної галузі, підвищувати її конкурентоспроможність на зовнішньому ринку.

Науковці вказують, що інвестиційні процеси в будівельній галузі є важливою складовою інвестиційної діяльності, що забезпечують відтворення основних засобів окремих суб'єктів господарювання, галузей, регіонів та національної економіки в цілому шляхом нового будівництва, розширення, реконструкції та технічного переоснащення діючих підприємств. У процесі здійснення виробничої діяльності будівельних підприємств інвестиційні ресурси перетворюються в об'єкти основного капіталу, а через участь в інвестиційних процесах реалізується потенціал будівельної галузі у формуванні виробничих фондів інших галузей економіки. Одночасно, ефективність інвестиційного впливу будівельної галузі на соціально-економічний розвиток економіки значною мірою залежить від досконалості методів регулювання інвестиційних процесів та їх відповідності сучасним потребам [50, с. 51].

Перелік кредитів, що залучаються державою до спеціального фонду Державного бюджету України на 2024 рік щодо будівництва наведено в табл. 2.7.

**Перелік кредитів, що залучаються державою до спеціального фонду
Державного бюджету України щодо будівництва, 2024 р.***

Найменування	млн грн
Кредитор - Європейський банк реконструкції та розвитку:	
Проект «Будівництво повітряної лінії 750 кВ Запорізька АЕС – Каховська»	190,4
Розвиток автомагістралей та реформа дорожнього сектору	3384
Субвенція з державного бюджету бюджету Дніпровської міської територіальної громади на завершення будівництва метрополітену у м. Дніпрі	55
Подовження третьої лінії метрополітену у м. Харкові	503
Кредитор - Європейський інвестиційний банк:	
Реконструкція гідроелектростанцій ПрАТ «Укргідроенерго»	785
Проект «Будівництво високовольтної повітряної лінії 750 кВ Рівненська АЕС – Київська»	192
Проект «Будівництво повітряної лінії 750 кВ Запорізька – Каховська»	129
Проект «Надзвичайна кредитна програма для відновлення України»	14
Проект «Програма розвитку муніципальної інфраструктури України»	2534
Проект «Енергоефективність громадських будівель в Україні»	756,0
Кредитор - Уряд Республіки Польща:	
Реалізація проекту з розбудови прикордонної дорожньої інфраструктури та облаштування пунктів пропуску	436
Кредитор - Уряд Республіки Австрія:	
Проект «Будівництво (реконструкція) та оснащення Національної дитячої спеціалізованої лікарні «Охматдит» у місті Києві»	429
Проект «Будівництво та оснащення сучасної університетської клініки в місті Києві»	750
Проект «Створення національного реабілітаційного центру України в місті Львові»	279
Кредитор - Уряд Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії:	
Проект «Відбудова пріоритетних інфраструктурних об'єктів (мостів)»	866

Примітка. *Джерело [65].

Будівельна галузь є дуже чутливим показником стану економіки в силу своїх функціональних особливостей. Водночас, вона є не тільки індикатором, а й важливим регулятором її сталого розвитку. Цим зумовлена посилена увага, що приділяється забезпеченню стабільності будівельної галузі. Відставання української економіки від середньоєвропейського рівня економічного розвитку настільки значне, що з огляду на масштабність наведених вище завдань і потреби виконання їх у стислі терміни, територія України повинна перетворитися на інвестиційно привабливу.

Висновок до розділу 2

Встановлено, що в сучасних умовах складно стверджувати, що будівельна галузь в Україні є досить розвиненою та конкурентоспроможною. Насамперед це пояснюється різницею військовими діями на території країни. При цьому в деяких, особливо депресивних, регіонах спостерігається майже постійна нестача фінансування. До того ж, суттєва різниця у рівні інвестування ще більше поглиблює різницю у потенціалах економічного розвитку. Наведені спостереження свідчать про те, що за збереження такого розподілу інвестування за регіонами неможливо очікувати стабільного і рівномірного розвитку будівництва за всіма регіонами країн, що відповідно відобразиться на загальному результаті, який нині не є оптимальним. Проте потенціал розвитку будівельного комплексу Україні доволі значний, реалізація цього потенціалу сприятиме зростанню економіки та стабілізації соціального складника в країні.

Військовий стан в Україні значно вплинув на будівельну галузь, викликавши уповільнення ринкової активності та помітне скорочення нових будівельних проєктів. Багато будівельних компаній зіткнулися з проблемами у нестабільності робочої сили, постачанні матеріалів та збільшенням вартості будівництва. Нестача робочої сили, може зрештою позначитися на якості будівництва. В деяких регіонах значні руйнування інфраструктури призвели до потреби термінового

відновлення і реконструкції, що може стимулювати попит на будівельні послуги в довгостроковій перспективі.

Основними причинами, що стримують інвестиції в будівельну галузь та її технічне переоснащення, є нестабільність політичної ситуації, високі податки та ризики інвестиційної діяльності, тіньові та різного роду спекулятивні процеси в інвестиційно-будівельній сфері, велика вартість позикового капіталу та складність отримання кредиту, а також інші чинники, що характеризують інвестиційний клімат України як несприятливий. У контексті вищезазначених причин інвестиційна політика в будівельній галузі має органічним чином поєднувати інструменти державного впливу і дерегуляції з метою формування сприятливого інвестиційного середовища як для вітчизняних та іноземних інвестицій.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

3.1. Заходи державної підтримки підприємств будівельної галузі

Встановлено, що будівельна галузь України має великий потенціал для розвитку, оскільки сприяє створенню нових робочих місць, забезпеченню соціальних потреб населення, розвитку суміжних галузей і економіки в цілому. Перспективи розвитку будівельної галузі України залежать від багатьох чинників, таких як політична стабільність, державна підтримка, економічне зростання, технологічний прогрес, соціальний попит, інвестиційна привабливість, законодавче регулювання тощо. Проте, для реалізації цього потенціалу потрібно подолати ряд проблем, зокрема недостатність державного фінансування та контролю, нестабільність, недовіра, низька прозорість, висока бюрократія, недосконалість законодавства, невиконання договорів, низька платоспроможність, інвестиційна привабливість, високі витрати на сировину, енергію, доступність кредитів, податки, інфляцію, кризові явища.

Проблеми розвитку будівельної галузі в Україні можна поділити на такі групи [15]:

1) політичні та законодавчі проблеми, зокрема, нестабільність політичної ситуації, недосконалість та невиконання законів, корупція, бюрократія, відсутність державної підтримки та стимулів для розвитку галузі;

2) економічні та фінансові проблеми: низький попит на будівельну продукцію, неефективність інвестицій, високі відсоткові ставки, недостатність та недоступність кредитних ресурсів, високі витрати на сировину, енергію, паливо інфляційні та кризові явища;

3) технічні та технологічні проблеми, такі як застарілість та зношеність техніки, недостатня інноваційність, обладнання, транспорту, технологій, низька якість та конкурентоспроможність будівельних матеріалів, низький рівень

енергоефективності, інформатизації, автоматизації, цифровізації, екологічності;

4) соціальні та трудові проблеми, такі як низький рівень трудової дисципліни, високий рівень травматизму, професійних захворювань, брак кваліфікованих кадрів, низький рівень мотивації та заохочення персоналу, неформалізована праця, що призводить до відсутності соціальних та медичних гарантій, низький рівень оплати праці, небезпечні умови праці, нестабільність зайнятості, недостатнє соціальне становище будівельних робітників високий рівень травматизму, професійних захворювань.

Підприємства будівельної галузі здійснює вагомий вплив на економічну безпеку держави. Сучасний стагнуючий стан вітчизняної економіки потребує якісно нових структурних змін, які сприятимуть формуванню сприятливого інституціонального середовища для ефективного розвитку підприємств будівельної галузі.

Науковці зазначають, що базовими умовами розвитку підприємств сучасної будівельної галузі в умовах все активнішої глобалізації є реалізація інвестиційно-фінансового потенціалу та ефективне інституціональне забезпечення його функціонування. Інституціональне середовище будівельної галузі наведено у вигляді чотирьох блоків (рис. 3.1) [28]:

1) формальні інститути (офіційно встановлені норми, стандарти і правила, які є обов'язковими для всіх учасників будівельного сектору);

2) неформальні інститути (неписані правила та традиції, які є неофіційними, проте мають вплив на функціонування учасників);

3) механізми ідентифікації порушень правил, згідно з якими визначають правопорушників;

4) механізми запобігання та протидії порушенням.

Серед проблем слабого інституціонального середовища, які впливають на механізми забезпечення сталого розвитку вітчизняного будівництва та поширюються на усіх його учасників, на нашу думку, важливо виокремити проблеми слабого державного регулювання.

Рис. 3.1. Інституціональне середовище підприємств будівельної галузі*

Примітка. *Джерело [28].

Державне регулювання розвитку будівельної галузі є ваговою компонентою її інституціонального забезпечення і потребує відповідного системного удосконалення та є важливим напрямом, що застосовується в цілях стимулювання розвитку процесів і явищ, що відбуваються в галузі.

Варто зазначити, що виділяють три напрями реалізації державного регулювання розвитку будівельної галузі [28]:

- по-перше, вона зорієнтована на керування відносинами між органами влади та державного управління і суб'єктами господарської діяльності;
- по-друге, вона є інструментом стримування прийняття та реалізації невірних чи недосконалих державницьких рішень;
- по-третє, вона покликана не стільки регулювати як скоріше удосконалювати правові, економічні та адміністративні методи, механізми, інструменти та важелі державного втручання у господарські процеси.

Концепція реалізації державного регулювання розвитку будівельної галузі наведена на рис. 3.2.

Основні цілі державного регулювання розвитку будівельної галузі повинні орієнтуватися на [28]:

- забезпечення конституційних прав громадян України на комфортне і безпечне життя через доступне, безпечне та комфортне житло, надійну соціальну й інженерну інфраструктуру тощо);
- мінімізація витрат для майбутніх періодів у процесі будівництва та експлуатації будівельної продукції;
- забезпечення розвитку національних виробників (в першу чергу з сегменту МСБ) без утиску прав іноземних постачальників;
- створення ліберального, конкурентного ринку з рівними умовами для всіх учасників;
- створення та контроль над дотриманням єдиних, безпечних правил ринку, які відповідають сучасним реаліям та національним потребам;
- створення умов для комфортного інвестиційного клімату з метою сталого розвитку галузей.

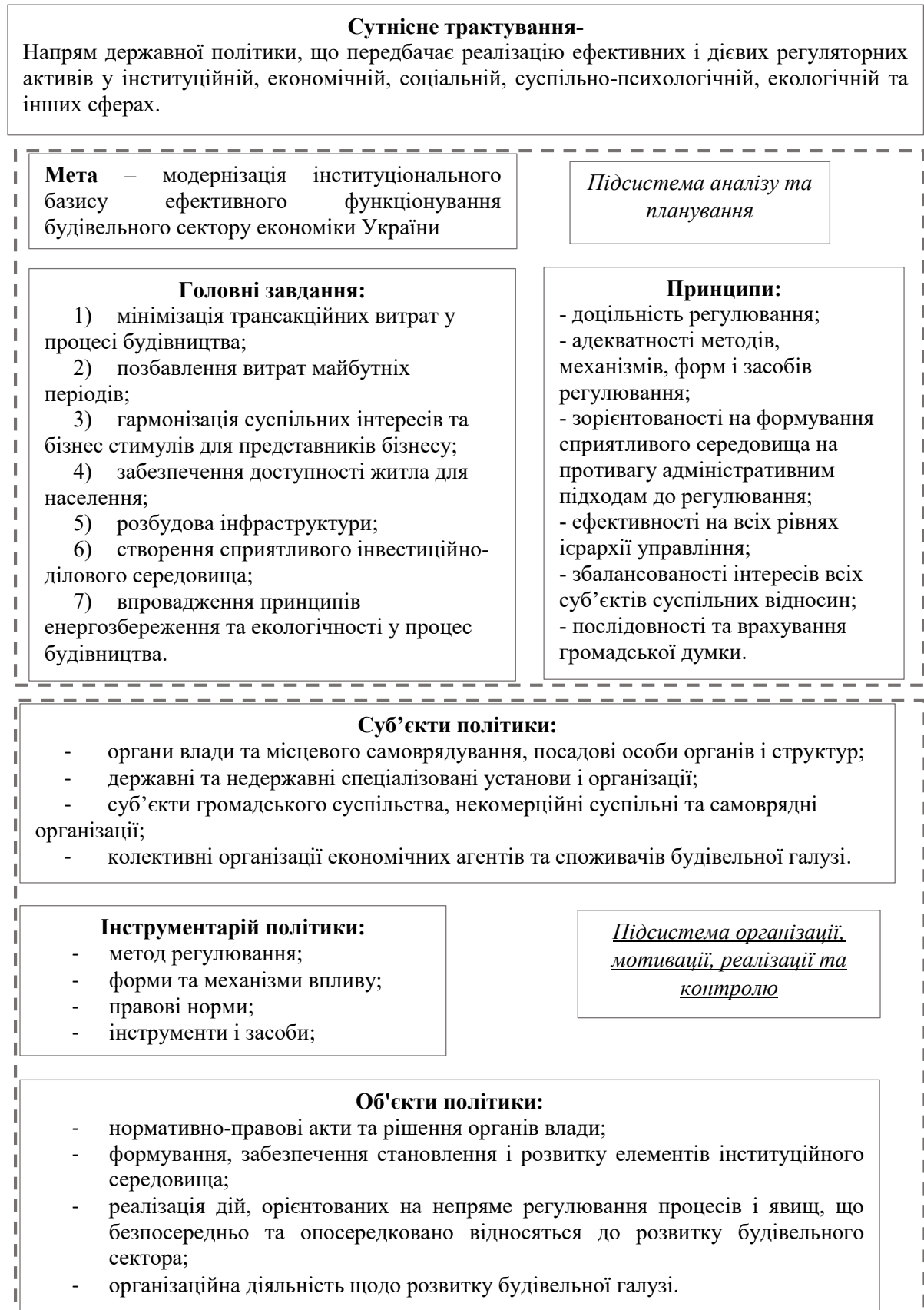

Рис. 3.2. Концепція реалізації державного регулювання розвитку будівельної галузі*

Примітка. *Джерело [28]

Основними завданнями регулювання, вважаємо, повинні бути [28]:

- стимулювання сприятливих умов для інвестицій;
- покращення рівня людського капіталу у будівельному секторі;
- вдосконалення ресурсної ефективності, енергоефективності та можливостей для бізнесу;
- зміцнення внутрішнього ринку будівельних робіт і операцій з нерухомістю;
- сприяння вітчизняним будівельним підприємствам у посиленні своїх позицій у глобальному конкурентному середовищі.

Інституціональне середовище будівельної галузі суттєво впливає на ефективність її функціонування та є ключовою компонентою сталого розвитку підприємств даної галузі. Основні цілі державного регулювання розвитку будівельної галузі повинні орієнтуватися на забезпечення конституційних прав громадян України на комфортне та безпечне життя через доступне, безпечне і якісне житло, надійну соціальну та інженерну інфраструктуру; підвищення рівня людського капіталу у будівельному секторі; мінімізацію витрат для майбутніх періодів у процесі будівництва та експлуатації будівельної продукції; покращення ресурсної ефективності на засадах впровадження принципів енергоефективності та екологічної безпеки; створення ліберального, конкурентного ринку з рівними умовами для всіх учасників; створення та контроль над дотриманням єдиних, безпечних правил ринку, які відповідають сучасним реаліям та національним потребам; забезпечення розвитку національних виробників (в першу чергу з сегменту малого і середнього бізнесу) без утиску прав іноземних постачальників; створення умов для комфортного інвестиційного клімату з метою сталого розвитку будівельної галузі.

3.2. Державно-приватне партнерство як інструмент розвитку будівельної галузі

Інтенсифікація євроінтеграційних процесів потребує від держави та економічних суб'єктів структурних змін в організації господарських процесів. Сучасні зміни, які відбуваються в Україні, мають значний вплив на економіку країни. Актуальним питанням є співпраця і партнерство з приватним бізнесом, тобто державно-приватне партнерство. Державно-приватне партнерство є одним з ключових інструментів вирішення важливих соціально-економічних проблем. Висока ефективність державно-приватного партнерства, як форма взаємодії держави і бізнесу, доведена позитивним досвідом багатьох країн світу. До основних переваг даного партнерства відносять:

- державні органи влади і громади можуть використати досвід приватного сектору для зниження витрат і підвищення якості продукції (послуг);
- залучення додаткових інвестицій з метою реалізації проєктів для суб'єктів господарювання;
- гарантування оптимальних цін та термінів виконання будівельних робіт, через зацікавлення приватного сектору у раціональному використанні фінансових і трудових ресурсів;
- впровадження інноваційних матеріалів і технологій.

Виконуючи проєкти соціальної значущості, держава має можливість значно розширити та покращити інфраструктуру та має можливість задовольнити соціальний попит на житло та на покращення якості життя в цілому. У будівельній галузі державно-приватне партнерство є досить вигідним і перспективним напрямом співпраці. Для бізнесу це можливість розвитку та одержання додаткового прибутку при менших інвестиціях., послаблення податкового навантаження. Тобто, основними умовами доцільності застосування державно-приватного партнерства в будівельній галузі є поєднання інтересів обох сторін, а саме уряду щодо вдосконалення та розширення послуг та інтересів приватного сектору.

В сучасних реаліях актуалізуються об'єктивні обставини для запровадження механізмів державно-приватного партнерства шляхом реалізації масштабних модернізаційних інвестиційно-будівельних проектів у різних секторах економіки, для функціонування яких потрібні значні інвестиційні ресурси. В економічній літературі державно-приватне партнерство трактується як взаємовигідне середньо та довгострокове співробітництво між державою і бізнесом, що реалізується в різних формах (починаючи від контрактів на виконання робіт, акціонування і закінчуючи консультаціями держави та бізнес-асоціацій), основною метою якого є вирішення політичних і суспільно важливих завдань на національному, регіональному, галузевому та місцевому рівнях [50]. Основні напрями інвестиційно-будівельних проектів для реалізації через механізми державно-приватного партнерства наведені на рис. 3.3.

Успішний розвиток приватно-державного партнерства як механізму залучення приватних інвестицій у стратегічно важливу для держави будівельну галузь та активізації інвестиційної діяльності можливий лише за умови, коли буде забезпечено баланс інтересів держави та приватного інвестора. Впровадження механізмів приватно-державного партнерства в межах реалізації інвестиційної політики будівельної галузі покликано забезпечити можливість реалізації проектів будівництва соціальної та житлової інфраструктури які є малопривабливими для традиційних форм приватного фінансування, у найбільш короткі строки. Першим кроком мають бути визначені принципи партнерства на політичному рівні. Органи виконавчої влади мають визнати необхідність, готовність та можливість розвитку державно-приватного партнерства як ефективної форми взаємовідносин влади та бізнесу в процесі інвестування будівництва, орієнтованих на забезпечення поступального розвитку галузі та добробуту населення держави в цілому. При цьому необхідно чітко визначені мета співробітництва, сфера його дії та принципи, на яких воно здійснюватиметься. Отже, реалізацію комплексу заходів державної підтримки будівельної галузі доцільно здійснювати саме на принципах приватно-державного партнерства. Причому необхідно сформулювати рівні партнерських стосунків між державою та бізнесом в реалізації різних програм і

проектів, а також на необхідності розуміння сфер взаємодії бізнесу та держави у рамках такого партнерства як основи успішної реалізації комплексних програм соціально-економічного розвитку та залучення довгострокових інвестицій в будівельну галузь.

Рис. 3.3. Основні напрями інвестиційно-будівельних проектів для реалізації через механізми державно-приватного партнерства*

Примітка. *Побудовано за [50]

Таким чином, використання державно-приватне партнерство у будівельній сфері сприятиме підвищенню ділової активності суб'єктів галузі. Державно-приватне партнерство у будівельній сфері потрібно розглядати за такими сферами реалізації:

- у сфері інфраструктури (реалізація економічно-значущих інфраструктурних проектів);

- у соціальній сфері (нове будівництво, реставрація, реконструкція, капітальний ремонт та технічне переоснащення соціальної інфраструктури, у тому числі спрямованої на підтримку соціально незахищених верств населення);

- у майновому комплексі (будівництво виробничих і невиробничих об'єктів нерухомості).

Також основним пріоритетом застосування державно-приватного партнерства у сфері будівництва має бути орієнтування не на стабілізацію поточного стану, а, насамперед, на його модернізацію та передбачаючи:

- відповідність пріоритетним інноваційними напрямками розвитку економіки регіону;

- концентрацію зусиль на проривних напрямках розвитку будівельної галузі;

- створення та / або використання інноваційної продукції, технологій і методів;

- спрямованість на ресурсозбереження.

Це обумовлює потребу формування інституційного середовища реалізації та розвиток інфраструктури державно-приватного партнерства відповідно до пріоритетів розвитку вітчизняної будівельної галузі. Проведене дослідження дозволяє сформулювати головні передумови розвитку модернізованого державно-приватного партнерства у будівельній галузі для забезпечення її результативності, ефективності та економічності для обох суб'єктів договірних відносин, тобто і держави, і підприємства будівельної галузі. Компонентна структура передумов розвитку модернізованого державно-приватного партнерства у будівельній галузі наведена на рис. 3.4.

Рис. 3.4. Компонентна структура передумов розвитку модернізованого державно-приватного партнерства у будівельній галузі*

Примітка. *Побудовано за [19]

Для стимулювання розвитку державно-приватного партнерства потрібно: сформулювати стратегію запровадження державно-приватного партнерства з позиції системного підходу; розробити інституційно-правове, економічне і організаційне середовища; обґрунтувати підходи до оцінки результативності, ефективності і економічності застосування державно-приватне партнерство у будівельній галузі.

3.3. Адміністративно-правове регулювання будівельної галузі через впровадження Єдиної державної електронної системи

Одним із прогресивних результатів є функціонування Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва. Сьогодні переважно процес документального супроводу в будівельній галузі проходить онлайн, а процеси державного регулювання максимально автоматизовані. Цифровізація докорінно змінила стару систему та стала на заваді корупційним діям, забезпечуючи прозорість процесів у галузі, а отримання послуг робить більш простим і доступним. Адміністративно-правове регулювання будівельної галузі оптимізувалося через впровадження Єдиної державної електронної системи. 1 грудня 2022 року була введена Єдина державна електронна система у сфері будівництва. Цей крок передбачений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.05.2020 р. № 565-р «Про затвердження плану заходів щодо створення та запровадження Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва» [63].

Вже 4 роки працює Єдина державна електронна система у сфері будівництва (ЄДЕССБ) для цифровізації будівельного сектору України. З початку роботи ЄДЕССБ у ній працюють понад 105 тисяч зареєстрованих користувачів. Це архітектори, інженери-проектувальники, працівники органів архітектурно-будівельного контролю, замовники будівництва, девелопери та інші. Раніше паперові документи будівельного сектору могли підроблювати, губити та розглядати, пришвидшуючи чи призупиняючи механізми їх отримання. Однак, із появою ЄДЕССБ вони переведені в онлайн-формат, що в разі економить час користувачів і убезпечує їх від шахрайських дій. Адже кожен «нечесний» крок одразу фіксується в системі [23].

Наразі 13 будівельних послуг для громадян доступні на порталі Дія. На порталі можна отримати всі необхідні документи без візиту в державні органи. За чотири роки роботи ЄДЕССБ було надано майже 163 тисячі таких послуг через Дію. А будівельними послугами в ЦНАПах за весь період існування системи скористалися більш ніж 282 тисячі разів. Найбільшим досягненням, котре відчули

і забудовники, і громадяни, які будують приватні житлові будинки, є зменшення строків розгляду заявок (до 5-10 днів) за рахунок впровадження черговості розгляду. Державна інспекція архітектури та містобудування (ДІАМ) вже довгий час тримає «високий стандарт» розгляду заявок на початок будівництва – протягом 24 годин. Раніше, до запровадження ЄДЕССБ і черговості, ці ж документи могли розглядатися до 6 місяців. Всі процеси, що пов'язані з оформленням будівництва, відбуваються через електронну систему (рис. 3.5) [23].

Рис. 3.5. Результати роботи ЄДЕССБ за 4 роки*

Примітка. *Джерело [23].

Важливою функцією ЄДЕССБ є створення та зберігання документів, що фіксують характеристики та стан об'єктів на різних етапах будівництва. За весь час роботи системи зареєстровано [23]:

- більш як 2 млн відомостей про технічні інвентаризації – це є обов'язковим кроком перед введенням в експлуатацію, а користувач розуміє поточні характеристики об'єкта;

- 90,6 тисячі проєктних документацій – наявність цього документу фіксує

всю інформацію про плани будівництва об'єкта і забезпечує старт його будівництва;

- 556,1 тисячі дозвільних документів – їх реєстрація чи видача дає змогу розпочати будівельні роботи та надалі ввести об'єкт в експлуатацію.

У системі зареєстровано майже 130 тисяч будівельних паспортів. Цей документ використовується при будівництві індивідуальних житлових будинків площею до 500 кв. метрів, не вище 2 поверхів (без урахування мансарди). Через ЄДЕССБ видано 65,5 тисяч містобудівних умов і обмежень, це є одним із найважливіших документів для початку проєктування великих об'єктів будівництва, таких як житлові комплекси, заводи виробничі підприємства, офісні центри, мости [23].

В 2024 р. в системі запустили автоматичну первинну реєстрацію спеціальних майнових прав (СМП). Це дозволяє в автоматичному режимі передавати в Державний реєстр речових прав на нерухоме майно (ДРРП) електронні заяви щодо первинної реєстрації СМП на подільний об'єкт незавершеного будівництва (будинок) та його складові частини – майбутні об'єкти нерухомості (квартири, машино/паркомісця, приміщення та інші), для подальшої одночасної автоматичної (без участі державного реєстратора) реєстрації речових прав та обтяжень на такі об'єкти. Автоматично вже зареєстровано 92 об'єкти і 13 тисяч 242 майбутніх об'єкти нерухомості. Загалом, на порталі Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва доступна інформація про понад 150 об'єктів, на які зареєстровано заяви від замовників будівництва про реєстрацію СМП. Реєстрація спеціального майнового права надає впевненість в об'єктів будівництва, адже інвестор може переглянути стан всіх документів в системі, характеристики об'єкта і бути впевненим, що їх розглянула та видала відповідальна особа [23].

Компоненти, що відкриті в ЄДЕССБ наведені на табл. 3.1.

**Компоненти Єдиної державної електронної системи
у сфері будівництва***

Компонент	Характеристика
<i>Реєстр будівельної діяльності</i>	Комплексна база даних, який поєднує інформацію про об'єкти будівництва, учасників будівельного процесу, відомості про дозвільні документи, містобудівну і проектну документацію, відомості про технічну інвентаризацію, експертизи проектів та багато іншої інформації, які раніше зберігалися в розрізних реєстрах та базах даних.
<i>Публічний портал системи</i>	Портал має на меті забезпечення безкоштовного безперешкодного доступу до інформації, що створюється в системі для всіх типів користувачів. На даному етапі Портал забезпечує зручний пошук інформації з можливістю проектування даних на карту, а також базові аналітичні інструменти. Також на порталі доступні корисні онлайн сервіси, які стануть в нагоді як професіоналам в цій сфері так і новачкам. Функціональність Порталу розширюється по мірі розвитку Єдиної системи в сфері будівництва.
<i>Електронні послуги на порталі Дія</i>	Будівельні послуги для громадян є доступними онлайн на порталі Дія – це 20 послуг для громадян та для бізнесу. Там можна отримати необхідні документи для початку будівельних робіт та введення в експлуатацію будівельних об'єктів – без візиту в державні органи. Станом на липень 2023 року послугами вже скористались 110 тисяч разів, що показує зручність для громадян таких електронних сервісів.
<i>Електронний кабінет користувача</i>	Виключно в електронній формі через електронний кабінет або іншу державну інформаційну систему, інтегровану з електронним кабінетом, користувачами якої є суб'єкт звернення і суб'єкт надання відповідної послуги, подаються документи для отримання таких адміністративних та інших визначених цим Законом послуг щодо об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками (крім об'єктів, на які поширюється дія Закону України «Про державну таємницю»), зокрема: <ul style="list-style-type: none"> • отримання права на виконання підготовчих та будівельних робіт; • прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів. Електронна система створюється з використанням програмного забезпечення, що забезпечує його сумісність та електронну інформаційну взаємодію у режимі реального часу з іншими електронними інформаційними системами та мережами.
<i>Електронний кабінет виробника будівельної продукції</i>	Дає можливість самостійного декларування показників будівельної продукції та її характеристик для виробників, що дозволить їм надалі надавати цю продукцію на ринок, адже вона відповідає всім вимогам закону і є безпечною для застосування.

Примітка. *Джерело [23; 30].

Через агресивні бойові дії, які зайняли значну частину територію України, велика кількість громадян були позбавлені житла. Зокрема, щоб допомогти їм та місцевим громадам вирішити проблему браку помешкань для внутрішніх переселенців та постраждалих родин – було спрощено ряд будівельних процедур. З 2023 р. введена державна програма «Відновлення, згідно неї українці, житло яких постраждало через бойові дії, мають змогу отримати кошти на ремонт домівки (про це потрібно повідомити в застосунку Дія і подати заяву про отримання фінансової допомоги). Будівельні компанії (магазини), які надають послуги з ремонтних робіт, можуть стати учасниками державної програми «Відновлення (потрібно подати заяву на порталі Дія).

Механізм отримання допомоги за державною програмою «Відновлення» наведена на рис. 2.8.

Рис. 3.6. Механізм отримання допомоги за державною програмою «Відновлення»*

Примітка. *Джерело [53].

Таким чином, державна програма «Відновлення – електронний сервіс, за допомогою якого українці, чий житлові приміщення зазнали руйнувань внаслідок бойових дій, можуть оформити компенсацію за зруйноване житло. Програма допомагає людям отримати гроші на відновлення зруйнованого житла та надає державну підтримку виробникам будівельної продукції.

Висновок до розділу 3

Відчутний вплив мають підприємства будівельної галузі на економічну безпеку держави, тим самим надаючи значення пріоритетності питанням їх державної підтримки. В сучасних складних умовах вітчизняної економіки виникає потреба в якісно нових структурних змін, що сприятимуть формуванню сприятливого інституціонального середовища для ефективного функціонування підприємств будівельної галузі.

Встановлено, що забезпечення стійких та високих темпів розвитку інвестиційно-будівельних процесів як важливої складової функціонування національної економіки, досягнення стратегічних цілей державної влади неможливо без зацікавленого партнерства державних та муніципальних органів влади з представниками приватного бізнесу будівельної галузі. Інвестиційно-будівельні програми, що направлені на використання бюджетних коштів, не дозволяють органам влади проводити масштабні, стратегічні проекти, які лежать в основі конкурентоспроможності будівельної галузі. Визнаний у всьому світі альтернативний способом фінансування є державно-приватне партнерство.

В даний час процес документального супроводу в будівельній галузі переважно проходить онлайн, а процеси державного регулювання максимально автоматизовані. Одним із сучасних результатів є функціонування Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва. Цифровізація значно змінила стару систему і стала на заваді корупційним діям, забезпечуючи прозорість процесів у галузі, а отримання послуг робить простішим і доступнішим.

ВИСНОВКИ

1. В результаті проведеного аналізу наукової літератури і нормативно-правових актів України виявлено, що роль будівельної галузі в національному секторі економіки визначається тим, що будівельна продукція є основою економічного зростання держави. Умовою економічного зростання є розширене відтворення, яке неможливо без будівництва нових виробничих потужностей та об'єктів та додаткових інвестицій. Держава регулює інституційні залежності суб'єктів будівельної галузі та його інфраструктури.

2. Встановлено, що важливе значення у будівельній галузі відводиться засобам і формам державного регулювання, що здатні забезпечити розширення дії законів і принципів ринкової економіки, підвищення ефективності виробництва, серед яких фінансово-кредитне забезпечення суб'єктів господарювання, податкові преференції, матеріально-технічна підтримка, інформаційне обслуговування, консультативна допомога, управлінська допомога тощо. Представлено систему державного регулювання будівельної галузі та наведено основні законодавчі акти, які визначають правові основи будівельної галузі в Україні.

3. Визначено особливості державного регулювання будівельної галузі в окремих країнах Європейського Союзу, зокрема Іспанії, Італії, Португалії, Німеччини, Франції та встановлено, що одним з пріоритетних напрямів державної політики в цих країнах є забезпечення розвитку будівельної галузі. В сучасних умовах в країнах Європейського Союзу державне регулювання будівельної галузі орієнтоване на пошук рішення, спрямованого для створення умов застосування малими підприємствами нових енергоефективних та екологічно чистих технологій та на зниження бар'єрів для виходу підприємств малого бізнесу на міжнародні ринки.

4. Проаналізовано стан будівельної галузі. Встановлено, що в сучасних умовах ситуації, в якій перебуває економіка України, іноземний і вітчизняний інвестор не прагне ризикувати та вкладати кошти у будівництво. Протягом 2020-2023 рр. спостерігається скорочення загальної суми загальних капітальних

інвестицій за всіма видами активів будівельної галузі на 46 618 573 тис. грн.

5. Розглянуто основні чинники, що гальмують стабілізацію стану будівельної галузі і її подальший розвиток, а саме: повномасштабне вторгненням РФ; економічна та політична нестабільність; високий рівень інфляції; загальна стагнація економіки; скорочення попиту на будівельні продукцію, роботи, послуги; відтік кваліфікованих кадрів; високий рівень собівартості продукції, робіт, послуг; скорочення власних фінансових ресурсів; обмеженість джерел для залучення капіталу.

6. Згідно аналізу стану будівельної галузі України встановлено, що для її відродження необхідна активна державна підтримка. 19 листопада 2023 р., Верховна Рада України схвалила проект Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» у другому читанні та в цілому. Згідно ст. 28 Держбюджету на 2024 р. створено фонд ліквідації наслідків збройної агресії у складі спеціального фонду Державного бюджету України з метою ліквідації наслідків (у тому числі гуманітарних, соціальних, економічних), спричинених збройною агресією російської федерації проти України

7. Наведено заходи державної підтримки підприємств будівельної галузі. Встановлено, що базовими умовами розвитку підприємств сучасної будівельної галузі в умовах все активнішої глобалізації є реалізація інвестиційно-фінансового потенціалу та ефективне інституціональне забезпечення його функціонування. Представлено основні завдання державного регулювання будівельної галузі.

8. В сучасних умовах значний вплив на економіку країни має інтенсифікація євроінтеграційних процесів, що потребує від держави та економічних суб'єктів структурних змін в організації господарських процесів. Актуальним питанням є співпраця і партнерство з приватним бізнесом, тобто державно-приватне партнерство. Висока ефективність державно-приватного партнерства, як форма взаємодії держави і бізнесу, доведена позитивним досвідом багатьох країн світу. Наведено основні напрями інвестиційно-будівельних проектів для реалізації через механізми державно-приватного партнерства.

9. Одним із прогресивних результатів процес документального супроводу

онлайн в будівельній галузі при якому процеси державного регулювання максимально автоматизовані є функціонування Єдиної державної електронної системи. Адміністративно-правове регулювання будівельної галузі оптимізувалося через впровадження Єдиної державної електронної системи 1 грудня 2022 року. Важливою функцією ЄДЕССБ є створення та зберігання документів, що фіксують характеристики та стан об'єктів на різних етапах будівництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова Л. В. Стратегічні пріоритети розвитку державного регулювання будівельної галузі економіки України. *Наукові праці. Державне управління. 2014. Випуск 223. Т. 235. С. 143-149.*
2. Бібік Н. В. Міжнародна практика державного регулювання в сфері будівництва. *Механізми державного управління. 2014. № 1 (67). С. 115-120.*
3. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/> (дата звернення 15.07.2024)
4. Власенко І. М. Світовий досвід удосконалення державного управління ризиками у сфері будівництва та експлуатації споруд під час децентралізації влади. *Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 10. С. 117-120.*
5. Державна інспекція архітектури та містобудування України. URL: <https://diam.gov.ua/> (дата звернення 15.07.2024).
6. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 15.07.2024).
7. Дмитренко В. І. Міжнародний та вітчизняний досвід нормативно-правового забезпечення діяльності підприємств будівельної галузі. Електронне наукове фазове видання «Ефективна економіка». 2018. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/114.pdf
8. Дмитренко В. І. Структура та основні суб'єкти будівельної галузі: безпековий аспект. Вчені записки Університету «КРОК», 2020, № 1(57). С. 147-154. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/283/298>
9. Іванов С. В. Будівельна галузь як один з векторів розвитку України: стан, практика та перспективи: монографія; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2020. 264 с. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/ivanov-monohrafiia-2020_compressed.pdf
10. Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 15.07.2024).

11. Калініченко Л. Л., Сидорова Ю. Р. Аналіз тенденцій розвитку будівельної галузі та будівельної продукції України. *Молодий вчений*. 2017. № 4.4 (44.4). С. 64-68.
12. Квасніцька О. О. Сутність будівельної діяльності: теоретичний огляд. *Наукові праці НУ ОЮА*, 2011. С. 413-423. URL: <http://www.naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom10/43.pdf>
13. Козич О. Державне регулювання діяльності будівельної галузі України. *Публічне управління: теорія та практика*. 2012. № 3 (11). С. 138-142.
14. Конвенція про безпеку та гігієну праці у будівництві № 167, Міжнародна організація праці; Конвенція, Міжнародний документ від 20.06.1988 № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/2199>
15. Кононова О. Ефективність стратегій розвитку будівельної галузі: монографія. Херсон: Гельветика, 2021. 432 с.
16. Корсун І. М., Зінченко М. М., Мостовенко О. О. Функціонування будівельної галузі в умовах війни. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 1 (48). URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/download/900/862/>
17. Кохан В. П. Нестандартна зайнятість в Україні: виклики часу. *Загальні питання інноваційного розвитку*. 2012. № 3. С. 79-85.
18. Кулікова Л. В. Сучасні тенденції розвитку будівельних підприємств. *Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 8. С. 52-55. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2017/12.pdf (дата звернення [20.08.2023](https://www.google.com/search?q=20.08.2023)).
19. Ланьо О. О. Державно-приватне партнерство як інноваційна форма розвитку будівельної сфери. *Науковий вісник Полісся*. 2019. № 3(19). С. 91-97. URL: <http://nvp.stu.cn.ua/article/view/216040/216188>
20. Латишева О. В., Сайко А. Д. Будівельна галузь України: сучасний стан та її роль у забезпеченні сталого розвитку національної економіки. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 2(56). URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/handle/123456789/158397>
21. Лилов В. Імплементация европейского досвіду організації будівництва в українську практику. *Шляхи підвищення ефективності*

будівництва в умовах формування ринкових відносин. 2015. Вип. 33. С. 191-199.

22. Мелко В. Л. Теоретичні підходи до державного регулювання галузі будівництва. *Державне управління. 2017, № 1 (57), С. 61-68* URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2017/13.pdf

23. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://mtu.gov.ua/> (дата звернення 15.07.2024).

24. Неборський Є. Загальна характеристика окремих суб'єктів адміністративно-правових відносин у сфері містобудування. *Актуальні проблеми правознавства. 2019. № 3 (19). С. 54-58.*

25. Нерухомість. Підсумки за 2023 рік будівельного ринку. URL: <https://nerukhomi.ua/ukr/news/ryinok/pidsumki-za-2023-rik-budivelnogo-rinku.htm>

26. Нестеренко В. Ю., Деділова Т. В., Юрченко О. В., Токар І. І. Економіка будівництва: навчальний посібник. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2021. 224 с. URL: <https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/d788afb8-9e4b-486e-b67e-59341091c703/content>

27. Паламарчук О. М., Петришина С. В. Будівельна галузь України: стан та прогнози. *Економіка та суспільство 2023. Випуск № 51.* URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2497/2416/>

28. Пинда Ю. В. Державне регулювання та підтримка розвитку підприємств будівельного сектору в Україні. 2020 URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4420415>

29. Подтележнікова І. В., Герасименко О. С. Вступ до будівельної справи: навчальний посібник. За ред. А. А. Пługіна. Харків: УкрДАЗТ, 2012. 159 с. URL: <http://surl.li/ojbexx>

30. Портал державної електронної системи у сфері будівництва. URL: <https://e-construction.gov.ua/> (дата звернення 25.09.2024).

31. Про архітектурну діяльність: Закон України № 687-XIV від 20 травня 1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text> (дата звернення 17.08.2024)

32. Про благоустрій населених пунктів: Закон України № 2807-IV від 6 вересня 2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text> (дата звернення 17.08.2024)

33. Про будівельні норми: Закон України № 1704-VI від 5 листопада 2009 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1704-17#Text> (дата звернення 17.08.2024)

34. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності: Закон України № 208/94-ВР від 14 жовтня 1994 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 17.08.2024)

35. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України № 2735-VI від 2 грудня 2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2735-17%23Text#Text> (дата звернення 17.08.2024)

36. Про доступ до об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики з метою розвитку електронних комунікаційних мереж: Закон України № 1834-VIII від 7 лютого 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1834-19#Text> (дата звернення 17.08.2024)

37. Про енергетичну ефективність будівель: Закон України № 2118-VIII від 22 червня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-19#Text> (дата звернення 17.08.2024)

38. Про енергетичну ефективність: Закон України № 1818-IX від 21 жовтня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text> (дата звернення 17.08.2024)

39. Про загальну безпечність нехарчової продукції: Закон України № 2736-VI від 2 грудня 2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-17#Text> (дата звернення 17.08.2024)

40. Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва: Закон України № 800-VI від 25 грудня 2008 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-17#Text> (дата

звернення 17.08.2024)

41. Про надання будівельної продукції на ринку: Закон України № 850-IX від 2 вересня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-20#Text> (дата звернення 17.08.2024)

42. Про основи містобудування: Закон України № 2780-XII від 16 листопада 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text> (дата звернення 17.08.2024)

43. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України № 877-V від 5 квітня 2007 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення 17.08.2024)

44. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України № 2059-VIII від 23 травня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення 17.08.2024)

45. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України № 3038-VI від 17 лютого 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення 17.08.2024)

46. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України № 124-VIII від 15 січня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19#Text> (дата звернення 17.08.2024)

47. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України № 124-VIII від 15 січня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19#Text> (дата звернення 17.08.2024)

48. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України № 978-IV від 19 червня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15#Text> (дата звернення 17.08.2024)

49. Радіонов Ю. Д. Формування видатків бюджету: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 616 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIxBw==/81c68db00274ebc1628abeb4d3c5eee2.pdf>

50. Ремньова Л. М. Роль державно-приватного партнерства в розвитку

будівельної галузі. *Міжнародні наукові інтернет-конференції*. 2014. URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/1640/>

51. Ремньова Л. М., Басенко К. О. Основні чинники впливу інвестиційної політики на розвиток інвестиційних процесів у будівельній галузі. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2014. № 1 (21). С. 51-57. URL: <https://journals.uran.ua/nvgeci/article/view/27239/24431>

52. Руснак А. В. Чинники впливу на залучення міжнародних інвестицій для розвитку територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід* 2024 № 13. С. 7-13. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/download/4085/4119/9522>

53. Свої.City. Що таке «Відновлення»? Як отримати компенсацію за зруйноване житло за новою програмою – інструкція. URL: <https://svoi.city/articles/282360/evidnovlennya#> (дата звернення 25.09.2024).

54. Серьогіна Н. В., Сосніцька Н. О., Вішня Я. С. Аналіз будівельної галузі України. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Випуск № 3(77)-1. С. 79-84. URL: http://www.psae-jrnl.nau.in.ua/journal/3_77_1_2020_ukr/13.pdf

55. Серьогіна Н. В., Вішня Я. С. Вплив рівня інвестування на розвиток будівельної галузі. *Економіка та підприємництво*. 2022. № 1 (124). С. 57–60. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2022/1_2022/11.pdf.

56. Слончак В. В. Нагляд та контроль за виконанням законодавства у галузі будівництва: міжнародний досвід. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 154-156.

57. Стукаленко О. В. Світовий досвід регулювання будівельної діяльності на прикладі США. *Юридичні науки*. 2016. № 2 (2). С. 112-115.

58. Угненко Є. Б., Тимченко О. М., Белікова Н. В. Основи організації будівництва та будівельного виробництва: Конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2019. Ч. 1. 81 с. URL: <http://surl.li/lwwpe> (дата звернення 15.09.2024).

59. Чешук В. О. Діагностування рівня розвитку будівництва в Україні. *Вісник Черкаського університету*. 2018. № 2. С. 87-95.

60. Шандрик В. Особливості державного регулювання будівельної галузі

у країнах Європейського Союзу. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис.* 2023. Чис. 28. С. 380-385. URL: <http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/460>

61. Шишка І. Р. Договір на маркетингові дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Київ, 2010. 20 с.

62. Шутенко Л. М. Будівельна галузь як об'єкт державного регулювання. *Харківська національна академія міського господарства.* URL: <https://eprints.kname.edu.ua/29712/1/1.pdf>

63. Ярощук І. Адміністративно-правове регулювання будівельної галузі через впровадження єдиної державної електронної системи. *Публічне право.* 2023. № 1 (49). С. 41-47. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/49/5.pdf>

64. GMK Center. Будівельний ринок у 2023 році може зрости на 25 %. URL: <https://gmk.center/ua/opinion/budivelnlj-rinok-u-2023-roci-mozhe-zrosti-na-25/>

65. KorFor. Статті Державного бюджету України на 2024 рік щодо будівництва. URL: <https://construction-market.korfor.com.ua/>